

WIE ZWIJGT, STEMT TOE?

Het gebrek aan Nederlandse steun voor vervolgde
Saudische mensenrechtenverdedigers

Een inventarisatie door Amnesty International

September 2013

AMNESTY
INTERNATIONAL

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	5
1. Situatie van Saudische mensenrechtenverdedigers	8
1.1 Mensenrechtenraamwerk	8
1.2 Vrijheid van meningsuiting	9
1.3 Neerslaan protesten	9
1.4 Repressie van mensenrechtenverdedigers	10
2. Het Nederlands beleid voor mensenrechtenverdedigers	12
2.1 Het beleid	12
2.2 Wat Saudische mensenrechtenverdedigers vragen	16
3. Nederlandse inzet voor de mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië	17
3.1 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten opzichte van Saudi-Arabië in 2011	17
3.2 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten opzichte van Saudi-Arabië in 2012	19
3.3 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten opzichte van Saudi-Arabië in de eerste helft van 2013	21
3.4 Algehele analyse van de uitvoering van het beleid	23
3.5 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten aanzien van andere landen	24
Conclusies en aanbevelingen	27
Bronverwijzingen	32
Samenvatting	37

INLEIDING

Rond de tijd dat de Arabische Lente begon, kwam ook in Saudi-Arabië voorzichtig protest op gang. Ook de kleine Saudische mensenrechtenbeweging werd langzamerhand steeds zichtbaarder; een hoopgevende ontwikkeling in een land waar de mensen voorheen nauwelijks voor hun rechten opkwamen. Eén van de belangrijkste eisen van deze protestbeweging was het recht op vrije meningsuiting. Met demonstraties en via sociale media liet zij haar stem horen.

De Saudische overheid sloeg echter hard terug, en doet dat nog steeds. Een reeks arrestaties en rechtszaken volgde. Mensen worden jarenlang vastgehouden zonder aanklacht, zonder contact met de buitenwereld, zonder juridische bijstand en vaak in eenzame opsluiting. Sommigen zijn slachtoffer van marteling. In de schaarse gevallen waarin het tot een rechtszaak komt, zijn de aanklachten vaag en de straffen hoog. Tientallen mensenrechtenverdedigers zijn veroordeeld voor 'ongehoorzaamheid aan de heerser' en 'het verspreiden van leugens'. Gevangenisstraffen van tien jaar, gevolgd door een jarenlang reisverbod, zijn geen uitzondering. Vaak moeten de mensenrechtenverdedigers verklaringen ondertekenen waarin ze trouw aan de koning zweren en beloven af te zien van hun werk voor de mensenrechten. Hun familieleden worden door de autoriteiten geïntimideerd en bedreigd.

Deze repressie groeit met name dit jaar sterk en de Saudische mensenrechtenbeweging is inmiddels zienderogen geslonken. De weinige prominente activisten die nog niet vastzitten, vrezen dat ook zij binnenkort worden opgesloten.

Het ondersteunen van mensenrechtenverdedigers in het buitenland is een kernactiviteit in het Nederlands buitenlandbeleid. Hiervoor is onder andere het *Nationaal Actieplan Mensenrechtenverdedigers* opgesteld. Nederland lijkt dit actieplan en andere richtlijnen in andere landen effectief in te zetten. In Saudi-Arabië blijft zichtbare Nederlandse steun aan mensenrechtenverdedigers, bijvoorbeeld in de vorm van publieke verklaringen of het bijwonen van rechtszaken, echter uit.

Amnesty International heeft de Nederlandse overheid de afgelopen jaren vaak gewezen op de groeiende onderdrukking van mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië en opgeroepen om deze schendingen aan te kaarten. Dit leidde echter nauwelijks tot publieke actie, terwijl de intensieve relatieⁱ tussen beide landen hier mogelijkheden voor zou kunnen bieden.

Ook vanwege de sterke invloed in de - instabiele - regio is Saudi-Arabië een land waarop Nederland kritisch moet blijven. Economisch, ideologisch en militair laat het land zijn gezag in het Midden-Oosten gelden. Ook de mensenrechtensituatie in het land straalt uit naar de hele regio. Effectief beleid gericht op ondersteuning van hervormingen in de Arabische regio is daarom niet compleet zonder de mensenrechtensituatie in Saudi-Arabië te benoemen en de vreedzame inzet van activisten voor mensenrechten aldaar krachtig te ondersteunen.

Wat de redenen voor het achterblijven van zichtbare ondersteuning ook mogen zijn, voor het overleven van de kwetsbare mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië is steun op korte termijn van essentieel belang.

i 'Nederland onderhoudt uitgebreide economische en politieke betrekkingen met de Golfstaten. De banden met Saudi-Arabië verlopen direct via de politieke leiders van het land, maar ook via het jaarlijkse overleg tussen de EU en de Gulf Cooperation Council (GCC). Dat is een ontmoeting van ministers, waarin mensenrechten, het vredesproces in het Midden-Oosten, en de situatie in de regio ter sprake komen.' Bron: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/betrekkingen-met-nederland/saudi-arabië.

De komende maanden liggen er grote kansen voor de Nederlandse overheid om de Saudische mensenrechtenbeweging een betekenisvolle steun in de rug te geven. Dit najaar debatteert de Tweede Kamer over de nieuwe mensenrechtenbrief van minister Timmermans van Buitenlandse Zaken. In oktober volgt de *Universal Periodic Review* van Saudi-Arabië voor de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties. Voor zover bekend zullen de komende maanden in Saudi-Arabië weer diverse rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers worden gevoerd. Allemaal kansen voor de Nederlandse overheid om duidelijk te maken dat mensenrechten in Saudi-Arabië hoog op de Nederlandse agenda staan, en om de Saudische mensenrechtenbeweging te ondersteunen. Dit document wil hieraan een bijdrage leveren. Het beschrijft:

- de situatie van mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië;
- de middelen die de Nederlandse overheid heeft om hen openlijk te ondersteunen;
- wat er door de Nederlandse overheid in de afgelopen jaren daadwerkelijk gedaan is.

Om een en ander in perspectief te plaatsen is deze inventarisatie aangevuld met een overzicht van vergelijkbare zaken in andere landen. De inventarisatie sluit af met een aantal aanbevelingen aan de Nederlandse overheid.

Er vinden in Saudi-Arabië op grote schaal mensenrechtenschendingen plaats waarover Amnesty International regelmatig rapporteert. Het gaat dan onder meer om ernstige discriminatie van vrouwen en wrede straffen en executies. Deze studie beperkt zich echter tot de situatie van mensenrechtenverdedigers en vrijheid van meningsuiting. Deze onderwerpen zijn gekozen omdat zij internationaal nauwelijks aandacht krijgen en omdat verbetering op deze terreinen van grote invloed is op de gehele mensenrechtensituatie.

Onderzoeksmethode

Om het handelen van de Nederlandse overheid te onderzoeken zijn de individuele zaken van mensenrechtenverdedigers die voor het vreedzaam uiten van hun mening door de Saudische overheid zijn gearresteerd, aangeklaagd en/of gevangengezet als uitgangspunt genomen. Daarnaast zijn gebeurtenissen onderzocht die een relatie hebben met de vrijheid van meningsuiting, zoals de protesten in het oosten van het land en het verbod op demonstreren.

De onderzochte periode loopt van eind 2010 tot de zomer van 2013.ⁱⁱ Rond deze periode, waarvan het begin min of meer samenvalt met het begin van de opstanden in andere landen in de regio, groeiden in Saudi-Arabië de protesten, en vervolgens de onderdrukkende reactie van de Saudische overheid. De beschrijving van de mensenrechtensituatie in Saudi-Arabië is gebaseerd op rapporten, bliksemacties, verklaringen en nieuwsberichten van Amnesty International, soms aangevuld met informatie van nieuwssites.

Voor informatie over de activiteiten van de Nederlandse overheid is gekeken naar beschikbare publieke informatie over uitspraken en verklaringen door de minister van Buitenlandse Zaken, verklaringen van de Nederlandse ambassade, Kamervragen en -antwoorden tijdens verschillende debatten en algemene overleggen en de jaarlijkse mensenrechtenrapportages. Deze informatie is met name terug te vinden op www.officielebekendmakingen.nl. Ook zijn medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse ambassade in Saudi-Arabië geraadpleegd. Het ministerie van Buitenlandse Zaken

ii Een aantal besproken zaken begon al eerder. Vanwege het belang van deze zaken voor de mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië zijn zij in deze inventarisatie meegenomen.

is gevraagd naar de inzet voor de in deze inventarisatie beschreven individuele zaken en naar de inzet van Saudische mensenrechtenverdedigers in het algemeen. De eerste versie van dit stuk is ter reactie voorgelegd aan het ministerie. De aanvullingen zijn verwerkt in het uiteindelijke stuk.

Deze studie is toegespitst op het handelen van de Nederlandse overheid. Omdat Nederland er echter steeds vaker voor kiest om te handelen in EU-verband of vindt dat de EU-vertegenwoordiging in Saudi-Arabië dit op zich moet nemen, zijn ook de EU-verklaringen en EU-mensenrechtenrapportages bij het onderzoek betrokken. Hiervoor zijn officiële bronnen geraadpleegd, zoals de website van de Europese Dienst voor Extern Optreden¹ en de conclusies van de Raad van Buitenlandse Zaken.

Om na te gaan welke ondersteuning effectief en wenselijk kan zijn, zijn vier Saudische mensenrechtenverdedigers geïnterviewd: Mikhlif al-Shammari werkt als onafhankelijke mensenrechtenverdediger rondom Jeddah, in het westen van Saudi-Arabië; Waleed Sulais en Sadek al-Ramadan werken voor het Adala Centrum voor Mensenrechten in de omgeving Dammam in het oosten; Abdulaziz al-Hussan werkt voor de Saudische Vereniging voor Politieke- en Burgerrechten (ACPRA) in centraal-Saudi-Arabië rond Riyad en Al-Qasim.

Amnesty International Nederland, Amsterdam, september 2013

1 SITUATIE VAN SAUDISCHE MENSENRECHTENVERDEDIGERS

Saudi-Arabië

Staatshoofd:	koning Abdullah bin Abdul Aziz Al-Saud
Staatsvorm:	absolute monarchie, met adviserende raad (shura) zonder beslissingsbevoegdheid
Doodstraf:	gehandhaafd
Aantal inwoners:	28,1 miljoen

1.1 Mensenrechtenraamwerk

Saudi-Arabië beschikt niet over een degelijk raamwerk van regelgeving en instanties die erop toezien dat de mensenrechten worden nageleefd. Bij de internationale mensenrechtenverdragen die Saudi-Arabië heeft geratificeerd, heeft het land het voorbehoud gemaakt dat die delen van de verdragen die volgens de Saudische autoriteiten in strijd zijn met islamitische wetgeving niet worden uitgevoerd. Dit zorgt ervoor dat niet duidelijk is in hoeverre Saudi-Arabië internationale verplichtingen daadwerkelijk heeft geaccepteerd.²

Daarnaast is er een gebrekkig strafrechtelijk systeem dat niet voldoet aan de internationale standaarden voor arrestatieprocedures, detentie, rechtszaken en rechten van gevangenen. Het land heeft geen Wetboek van Strafrecht en het strafrechtelijk systeem is gebaseerd op de *sharia* (islamitisch recht). De rechter doet uitspraken op basis van interpretatie van de Koran en andere bronnen uit de begintijd van de islam. De openbaar aanklager baseert zich op dezelfde bronnen. Dit leidt tot zeer grote verschillen in tenlasteleggingen en vonnissen in vergelijkbare zaken. Hierdoor is het rechtssysteem van Saudi-Arabië moeilijk te doorgronden en gevoelig voor machtsmisbruik door de autoriteiten.

In 2008 werd in Saudi-Arabië een Bijzonder Strafhof opgericht voor het behandelen van veiligheid- en terrorismegerelateerde zaken. Het hof wordt in de praktijk vaak gebruikt voor het vervolgen van mensenrechtenverdedigers. Hun wordt vaak ten laste gelegd dat zij met hun activiteiten of uitspraken de veiligheid van het land in gevaar brengen.

Zestien hervormers veroordeeld voor terrorisme

In november 2011 veroordeelde het Bijzonder Strafhof zestien zogenaamde 'hervormers' (*al-islahiyyin*) tot gevangenisstraffen van vijf tot dertig jaar, plus boetes en reisverboden voor veiligheidgerelateerde zaken. Negen van hen waren in 2007 opgepakt na een bespreking over het oprichten van een mensenrechtenorganisatie en het verspreiden van een petitie waarin zij opriepen tot politieke hervorming. Volgens de autoriteiten hadden zij geld ingezameld om terrorisme te financieren. De anderen werden later opgepakt vanwege vermeende banden met een van de eerdere arrestanten. Pas in 2010 werden de hervormers formeel aangeklaagd voor een reeks terrorismegerelateerde aanklachten. Ook het oprichten van een 'geheime organisatie' maakte daar deel van uit.³

Een onafhankelijke mensenrechtenorganisatie oprichten is in Saudi-Arabië niet mogelijk. Een vergunning voor niet-gouvernementele organisaties wordt alleen afgegeven aan liefdadigheidsorganisaties.

De overheid richtte zelf twee organisaties op die de mensenrechten in het land moeten bewaken: de Saudische Mensenrechtencommissie, een overheidsorgaan, en de Nationale Vereniging voor Mensenrechten, die tot doel heeft mensenrechten te beschermen 'onder de verordening van het islamitisch geloof en de verordeningen uit de Bestuurlijke Statuten, Regels en Regelingen en internationale verdragen en verklaringen die niet in tegenspraak zijn met islamitische leerstellingen'.⁴ Mensenrechtenorganisaties die niet aan de overheid gelieerd zijn, krijgen geen vergunning. Zij die zich desondanks inzetten voor de mensenrechten staan bloot aan intimidatie en vervolging. Er is een klein aantal mensenrechtenorganisaties zonder vergunning dat toch probeert door te werken, zoals de Saudische Vereniging voor Politieke- en Burgerrechten (ACPRA), het Adala Centrum voor Mensenrechten, de Human Rights First Society en de Saudi Arabian Monitor. Deze zijn erg belangrijk voor het documenteren van mensenrechtenschendingen en het ondersteunen van familieleden die de willekeurige detentie van hun verwanten willen aanvechten. Zij liggen steeds meer onder vuur.

1.2 Vrijheid van meningsuiting

Op verschillende manieren wordt het Saudische burgers moeilijk gemaakt om hun recht op vrije meningsuiting uit te oefenen. Zo is er al geruime tijd een algemeen verbod op demonstraties en wordt het burgers met allerlei restrictieve maatregelen praktisch onmogelijk gemaakt om kritiek te leveren op de autoriteiten, of om mensenrechten onder de aandacht van het publiek te brengen (zie ook hoofdstuk 4).

Ook de digitale vrijheid staat onder druk. In januari en april 2011 werd de pers- en publicatiewet aangescherpt en uitgebreid naar publicaties op internet.⁵ De Saudische overheid dwingt mensenrechtenverdedigers, onder dreiging van lange gevangenisstraffen, hun Twitter- en Facebookaccounts op te heffen of deze niet meer te gebruiken voor activisme. Daarnaast zetten de autoriteiten internetproviders onder druk om 'alle mogelijke stappen te zetten om veiligheidscontrole over de communicatie te krijgen'. Indien het hun niet lukt om de sociale media voldoende te controleren, dwingen de Saudische autoriteiten hen de applicaties geheel af te sluiten.⁶ De applicatie Viber werd om deze reden in juni 2013 geblokkeerd, en de Saudische autoriteiten waarschuwden Skype en Whatsapp voor eenzelfde sanctie.⁷

1.3 Neerslaan protesten

Toen in 2011 op verschillende plekken in de Arabische regio protesten uitbraken, kwam ook in Saudi-Arabië een voorzichtige protestbeweging op gang. In het oosten van het land gingen al langere tijd mensen de straat op om te demonstreren tegen de achtergestelde positie van sjiïeten in de Saudische samenleving. Nu werden deze protesten frequenter. Daarnaast werd er gedemonstreerd voor hervorming van de overheid en tegen langdurige detentie zonder aanklacht of proces en incommunicado opsluiting.⁸

Willekeurige, administratieve en incommunicado detentie komen veelvuldig voor in Saudi-Arabië. De veiligheidsdiensten arresteren regelmatig mensen om niets anders dan hun mening over de overheid en het overheidsbeleid. Vaak weten gevangenen niet waarom ze gearresteerd werden, worden ze nooit officieel aangeklaagd en hebben ze geen toegang tot een advocaat. Ook worden mishandeling en marteling tijdens gevangenschap gebruikt om bekentenissen uit te lokken, of om angst aan te jagen zodat kritiek op de overheid wordt gesmoord.⁹

Toen begin maart 2011 de eerste tekenen van onrust zichtbaar werden, herinnerde het ministerie van Binnenlandse Zaken de Saudische bevolking er via de televisie aan dat alle demonstraties verboden zijn

en dat de overheid alles zou doen om dit te handhaven.¹⁰ Ook berichtten de media dat er tienduizend soldaten zouden worden ingezet tegen de demonstranten.¹¹ Deze waarschuwing en de grootschalige aanwezigheid van leger en politie zorgden ervoor dat op 11 maart 2011, de aangekondigde 'Dag van Woede', slechts een handjevol mensen de plek van een geplande demonstratie bereikte.

Eenzame 'Dag van de Woede'-demonstrant

Khalid al-Johani was de enige demonstrant die tijdens de Dag van de Woede in de media verscheen. Nadat hij voor een BBC-camera zijn onvrede had geuit over de autoriteiten, werd hij gearresteerd.¹² Tijdens zijn gevangenschap zou hij zijn bedreigd door bewakers en zijn geestelijke gezondheid zou zijn verslechterd.¹³ Na een jaar in detentie werd hij in maart 2012 aangeklaagd. In augustus van dat jaar werd hij vrijgelaten, maar in februari 2013 werd hij alsnog veroordeeld. Hij kreeg een gevangenisstraf van achttien maanden en een reisverbod van drie jaar. Omdat hij zijn celstraf al had uitgezeten, hoefde hij niet terug naar de gevangenis.¹⁴

De Saudische koninklijke familie zette meer middelen in om protesten af te wenden. Bij verschillende demonstraties werden tientallen vreedzame demonstranten opgepakt. Zij werden opgesloten, vaak zonder aanklacht of proces of contact met de buitenwereld, totdat zij een verklaring ondertekenden dat zij nooit meer zouden demonstreren. Een deel van de gevangenen werd aangeklaagd en veroordeeld tot celstraffen. Andere mensen die betrokken waren bij demonstraties kregen een reisverbod, verloren hun baan, werden gemarteld of zagen hun website geblokkeerd worden. Ook werden protesten met geweld neergeslagen.¹⁵

1.4 Repressie van mensenrechtenverdedigers

Met de opstanden in de Arabische regio nam ook de repressie van onafhankelijke Saudische mensenrechtenorganisaties toe. Als intimidatie van medewerkers van deze organisaties en hun familieleden er niet toe leidt dat zij hun werkzaamheden opgeven, worden zij aangeklaagd voor het Bijzonder Strafhof. Dat overkwam sinds begin 2011 tientallen mensenrechtenverdedigers, oppositieleden en andere criticasters van het regime.

Daarbij wordt vaak veiligheid als argument gebruikt. Mensenrechtenverdedigers worden met name veroordeeld voor 'misdrijven' die de staatsveiligheid en -stabiliteit in gevaar zouden brengen. Zij worden veroordeeld tot gevangenisstraffen van soms meer dan tien jaar. Soms komen zij in aanmerking voor een koninklijk pardon; doorgaans moeten zij daarvoor echter eerst een verklaring tekenen dat zij nooit meer zullen actievoeren.

Vervolgung mensenrechtenorganisatie ACPRA

De Saudische Vereniging voor Politieke- en Burgerrechten (ACPRA) rapporteerde over mensenrechtenschendingen door met name het ministerie van Binnenlandse Zaken en stond families van gevangenen die zonder aanklacht vastzitten bij. De rechter oordeelde in maart 2013 dat de organisatie moest worden ontbonden, de bezittingen in beslag genomen en de sociale media-accounts afgesloten. Daar was een lange reeks van intimidaties en rechtszaken tegen verscheidene ACPRA-leden aan voorafgegaan.

In april 2012 werd medeoprichter Mohammed Saleh al-Bajady veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf en een reisverbod van vijf jaar. De lijst aanklachten omvatte onder andere het 'oprichten van een organisatie zonder vergunning' en 'het aantasten van het beeld van de staat via de media'.

In maart 2013 kregen medeoprichters Mohammad bin Fahad bin Muflih al-Qahtani, en Abdullah bin Hamid bin Ali al-Hamid gevangenisstraffen van respectievelijk tien en elf jaar opgelegd, gevolgd door reisverboden van dezelfde lengte. Hun werd onder andere 'ongehoorzaamheid aan de heerser', en 'het verspreiden van onjuiste informatie naar buitenlandse groeperingen' ten laste gelegd. Hun advocaat, Abdulaziz al-Hussan, werd een paar dagen later opgepakt en verhoord, minder dan 24 uur nadat hij op Twitter had gemeld dat hij zijn twee cliënten geboeid en onder slechte omstandigheden had aangetroffen in hun cel. Hij vluchtte naar de Verenigde Staten.

Op 21 juni 2013 werd medeoprichter Abdulkareem Yousef al-Khoder veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf, gevolgd door een reisverbod van tien jaar voor onder andere 'ongehoorzaamheid aan de koning, het schaden van het imago van de staat door valse informatie aan buitenlandse groeperingen te geven, en deelnemen aan het oprichten van een organisatie zonder vergunning [ACPRA]'.¹⁶

Er loopt nog een onderzoek naar mede-oprichter Fawzan al-Harbi en ACPRA-lid Umar al-Saeed is in een rechtszaak verwickeld vanwege zijn mensenrechtenactivisme.

'Mensenrechten vormen het fundament van menselijke waardigheid, vrijheid en ontwikkeling en staan aan de basis van open en vrije samenlevingen overal ter wereld. Zonder de bevordering en bescherming van deze rechten kan er geen sprake zijn van democratie en een rechtsstaat. Nederland heeft een rijke traditie als het gaat om onze inzet voor mensenrechten in binnen- en buitenland. Het is een morele plicht en een rechtsplicht, en naleving van mensenrechten leidt tot een stabielere en welvarendere wereld waar ook Nederland baat bij heeft.'

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens* (2013), p. 3

Bevordering van mensenrechten is één van de kernactiviteiten van het Nederlands buitenlandbeleid.ⁱⁱⁱ Nederland zet zich hier actief voor in, zowel in EU-verband als bilateraal. Nederland zet zich in het bijzonder in voor mensenrechtenverdedigers, en laat ook niet na op te komen voor de vrijheid van meningsuiting gezien de kennis en expertise van Nederland op dat onderwerp.^{iv} Sinds de Arabische Lente geeft Nederland de bevordering van mensenrechten in de Arabische regio extra aandacht.¹⁷

2.1 Het beleid

Het overheidsbeleid ter ondersteuning van mensenrechtenverdedigers is gebaseerd op de *EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers* (2008)¹⁸ en het Nederlandse *Actieplan Mensenrechtenverdedigers* (2012).¹⁹ Daarnaast stelde de EU in 2012 het *Europees Strategisch Raamwerk en Actieplan voor Mensenrechten en Democratie*²⁰ op en publiceerde het Nederlands ministerie van Buitenlandse Zaken in 2013 de beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens* (hierna 'mensenrechtenbrief' genoemd), waarin de specifieke inzet voor mensenrechtenverdedigers nog verder is uitgewerkt.

Rol van de ambassade

In het Actieplan onderstreept de Nederlandse overheid de belangrijke rol die ambassades spelen gezien hun 'directe contacten met mensenrechtenverdedigers en NGO's ter plekke'.²¹ Het Actieplan benoemt de volgende specifieke taken voor ambassades: erop toezien dat op lokaal niveau opvolging wordt gegeven aan de EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers, actief participeren in bijeenkomsten op lokaal niveau van de EU met ngo's en mensenrechtenverdedigers, individuele situaties aan de orde stellen en bijwonen van rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers. Daarnaast vermeldt het Actieplan dat ambassades jaarlijks het verzoek ontvangen om rond de Internationale Dag van de Rechten van de Mens (10 december) een activiteit te organiseren waarbij aandacht wordt gevraagd voor het werk van mensenrechtenverdedigers en mensenrechten in het algemeen. De mensenrechtenbrief uit 2013 voegt daaraan toe dat de activiteiten rond 10 december explicieter op aandacht voor het werk van mensenrechtenverdedigers gericht dienen te zijn.

iii 'De kernactiviteiten van Nederland in internationaal verband zijn: Leveren van een actieve en moderne bijdrage aan veiligheid, stabiliteit, rechtsstatelijkheid en het bevorderen van mensenrechten'. Bron: Beleidsnota *Voor Nederland, wereldwijd. Samen werken aan toonaangevende diplomatie*, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2013, pagina 2.

iv 'Nederland zet zich in voor vrijheid van meningsuiting, inclusief internetvrijheid, en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging'. Bron: Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2013, pagina 13.

In deze mensenrechtenbrief staat tevens als specifieke taak voor ambassades: het vergroten van de zichtbaarheid van mensenrechtenverdedigers met het oog op bescherming. Ook wordt hierin de Europese samenwerking voor mensenrechtenverdedigers geconcretiseerd. Nederland zet volgens de mensenrechtenbrief in op een sterk gezamenlijk EU-optreden waarbij EU-delegaties en ambassades hun acties op elkaar afstemmen, op het aanwijzen van aanspreekpunten voor mensenrechtenverdedigers bij de EU-delegaties en op een jaarlijkse bijeenkomst op landenniveau van de EU, lidstaten en mensenrechtenverdedigers. Dat sluit aan bij de verwoording in de EU-richtsnoeren, waarin staat dat er een proactieve rol wordt verwacht van de EU-missies.²² Ten slotte wordt in de mensenrechtenbrief aangegeven dat ambassades de voorkeur moeten geven aan publieke diplomatie: 'De ambassades bevorderen de mensenrechten in principe openlijk, maar in sommige gevallen kan meer worden bereikt door stille diplomatie.'²³ 'Effectiviteit is daarbij altijd de leidraad', legde minister Timmermans in antwoord op Kamervragen op 30 augustus jongstleden nog eens uit.²⁴ Samengevat: ambassades dienen zich proactief en bij voorkeur openlijk in te zetten voor mensenrechten en mensenrechtenverdedigers.

Publieke ondersteuning

Een belangrijk deel van de specifieke taken van ambassades is gericht op zichtbaarheid en publieke ondersteuning van mensenrechtenverdedigers. Amnesty International onderstreept het belang van dergelijke ondersteuning. Daarmee geven ambassades een signaal aan de autoriteiten dat de betreffende persoon en diens werk bekend zijn, waarmee zij bijdraagt aan bescherming van mensenrechtenverdedigers. Ook is het een signaal richting de bevolking van het land, als tegenwicht tegen de officiële visie van de autoriteiten. Het vergroten van zichtbaarheid en publieke steun van mensenrechtenverdedigers moet overigens altijd gebeuren in overleg met de persoon zelf, zo geven de EU-richtsnoeren aan.²⁵

Ook een bezoek van de mensenrechtenambassadeur kan een rol spelen in de publieke ondersteuning van het werk van mensenrechtenverdedigers. Zoals in het Actieplan staat beschreven: contact en ontmoeting met de mensenrechtenambassadeur 'ondersteunt de mensenrechtenverdedigers in hun zichtbaarheid en geeft hen daardoor bescherming als zij deze nodig hebben'.

Daarnaast kan de Nederlandse regering met het uitreiken van de Mensenrechtentulp aan een mensenrechtenverdediger steun bieden. Ook het uitnodigen van mensenrechtenverdedigers kan voor de Nederlandse overheid een goed instrument zijn om hen te ondersteunen, zoals ook in het actieplan wordt aangegeven.²⁶

Soms is het zoeken naar mogelijkheden om mensenrechtenverdedigers publiek te ondersteunen. Dat geldt bijvoorbeeld wanneer diplomaten door autoriteiten belemmerd worden in het uitvoeren van hun taken, zoals het volgen van rechtszaken of het bezoeken van mensenrechtenverdedigers in de gevangenis. In dat geval is er nog steeds veel mogelijk, zo blijkt uit de praktijk bij diverse ambassades. Zo kunnen ambassades aanvragen voor toegang blijven indienen of toch naar de rechtszaal of gevangenis gaan en daar hun aanwezigheid kenbaar maken. Ook is het van belang dat er opvolging wordt gegeven aan de inzet voor mensenrechtenverdedigers en dat hiervoor een strategie is uitgewerkt.^v Essentieel is bijvoorbeeld dat een rechtszaak niet alleen wordt bijgewoond, maar dat er ook vervolgacties worden ondernomen als blijkt dat het proces oneerlijk is verlopen.

v 'De missiehoofden kunnen tot een dringend plaatselijk optreden besluiten ter ondersteuning van de mensenrechtenverdedigers die een onmiddellijk of ernstig gevaar lopen, en daarover verslag uitbrengen bij de Groep Rechten van de Mens en andere relevante groepen, waarbij zij aanbevelingen doen over de mogelijkheden van een follow-up van het Europees optreden.' Bron: *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, The Council of the European Union, 2008, pagina 5.

Praktische ondersteuning

In de EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers staan ook aanbevelingen voor het geven van praktische steun. Het gaat dan bijvoorbeeld om het ondersteunen van capaciteitsopbouw en bewustwordingscampagnes en het tot stand helpen brengen van netwerken van mensenrechtenverdedigers op internationaal niveau. Daarnaast gaat het om ervoor zorgen dat mensenrechtenverdedigers toegang hebben tot hulpmiddelen en op de hoogte zijn van de beschikbaarheid hiervan. En om het voorzien in snelle maatregelen om mensenrechtenverdedigers die in gevaar verkeren te helpen en te beschermen, bijvoorbeeld door het afgeven van een spoedvisum en voorlopige opvang in EU-lidstaten te bevorderen.

Het Nederlandse mensenrechtenfonds is een voorbeeld van deze praktische ondersteuning.²⁷ Hieruit is ook geld beschikbaar voor Saudi-Arabië.

Ook is vanuit het Europese Shelter City-initiatief een aantal tijdelijke verblijfplaatsen in Nederland beschikbaar voor mensenrechtenverdedigers in acute noodsituaties.

Stille diplomatie

Stille diplomatie kan een bruikbare manier zijn om mensenrechten te bevorderen en mensenrechtenverdedigers te ondersteunen. Deze vorm van diplomatie geeft autoriteiten van een gastland namelijk de mogelijkheid zonder gezichtsverlies ten opzichte van de eigen bevolking of andere landen mee te gaan in een verzoek. De mensenrechtenbrief geeft echter, zoals eerder beschreven, de voorkeur aan openlijke bevordering van de mensenrechten.

Dialogo met autoriteiten

In de EU-richtsnoeren²⁸ staan enkele acties waarbij een duidelijke rol is weggelegd voor zowel ambassades als bewindspersonen. Deze worden in het Nederlands actieplan overgenomen.²⁹ Het gaat dan om het organiseren van ontmoetingen met mensenrechtenverdedigers tijdens ministeriële of hoog-ambtelijke bezoeken, het bespreken van de situatie van (indien nodig individuele) mensenrechtenverdedigers tijdens mensenrechtendialogen en politieke dialogen en het betrekken van mensenrechtenverdedigers bij de voorbereiding, opvolging en beoordeling van deze dialogen.^{vi} Ook wordt EU-lidstaten gevraagd om de lokale autoriteiten eraan te herinneren dat zij de plicht hebben om effectieve bescherming te bieden aan mensenrechtenverdedigers en om landen die onder de *Universal Periodic Review* van de Mensenrechtenraad zijn aanbevelingen te doen om hun wetgeving en praktijken in lijn te brengen met de VN-Verklaring over mensenrechtenverdedigers.³⁰

Het *Europees Strategisch Raamwerk en Actieplan voor Mensenrechten en Democratie* voegt nog een aantal actiepunten aan de richtsnoeren toe. Zo dient de EU^{vii} onder andere de toegang van mensenrechtenverdedigers tot de VN en regionale mensenrechtenbeschermingsmechanismen te bevorderen en maatregelen te nemen tegen eventuele represailles tegen mensenrechtenverdedigers die participeren in deze mechanismen. Ook dienen de EU-missies volgens het Strategisch Raamwerk de contactgegevens van hun contactpersonen voor mensenrechtenverdedigers op hun websites te zetten.³¹

vi Het *Actieplan Mensenrechtenverdedigers* wijst bijvoorbeeld op de mogelijkheid daarbij 'individuele zaken aan de orde [te stellen] en ontmoetingen mensenrechtenverdedigers [te organiseren], om zo extra aandacht te geven aan hun werk'. Bron: *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2012, pagina 3.

vii In gezamenlijkheid: Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO), lidstaten en de Europese Commissie.

Universal Periodic Review

In oktober 2013 bespreekt de VN-Mensenrechtenraad de mensenrechtensituatie in Saudi-Arabië tijdens de Universal Periodic Review (UPR).^{viii} Ambassades leveren input voor deze landenexamens van de VN, zo stelt de Nederlandse mensenrechtenbrief heel concreet.³² De afvaardiging van de Nederlandse overheid neemt deze input mee naar de UPR. De ambassade kan ook omtrent de UPR uitvoering geven aan aanbevelingen van de EU-richtsnoeren om mensenrechtenverdedigers te betrekken bij voorbereiding, opvolging en beoordeling van dialoog. Daarnaast heeft de ambassade de taak ervoor te zorgen dat mensenrechtenverdedigers kunnen participeren in de UPR en hen bij terugkeer te beschermen.^{ix}

Demarches en publieke verklaringen

In het geval van dringend of ernstig gevaar of ernstige schendingen is een demarche of publieke verklaring een bruikbaar instrument. Een demarche vindt achter de schermen plaats, maar hierover kan wel een publieke verklaring worden afgegeven. Zowel de EU als haar lidstaten kunnen een demarche uitvoeren. Het actieplan mensenrechtenverdedigers schrijft dat het doel daarvan is om 'aandacht te krijgen voor hun [mensenrechtenverdedigers] werk en ze te ondersteunen.'³³ EU-maatregelen, zoals veroordelingen, demarches en publieke verklaringen, komen tot stand op aandringen van de ambassadeurs van de EU-lidstaten.³⁴

De uitvoering van de maatregelen is in handen van EU-vertegenwoordigers zoals de Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken, de EU-Commissaris voor Uitbreiding en Nabuurschap en de Speciale Vertegenwoordigers, bijvoorbeeld voor de Arabische regio en de EU-mensenrechtenambassadeur. Zij kunnen verklaringen afleggen en autoriteiten (aan)spreken en vertegenwoordigen de EU in onderhandelingen en dialogen.

Inzet van individuele lidstaten is hierbij van belang, omdat zij zaken kunnen aankaarten en kunnen aandringen op Europese inzet.

Nederland en de Europese Unie

Europees optreden

Nederland treedt bij voorkeur op in EU-verband. Dat is niet verwonderlijk, want gezamenlijk optreden heeft vaak meer impact dan optreden van Nederland alleen. Bovendien maakt samen optreden een individueel land minder kwetsbaar voor vergeldingsmaatregelen van het land waartegen protest wordt aangetekend. Binnen EU-verband opereren betekent echter niet dat Nederland achterover kan leunen. De implementatie van doelstellingen uit bijvoorbeeld het Europees Strategisch Raamwerk en Actieplan voor Mensenrechten en Democratie is een gedeelde verantwoordelijkheid van de EU en van lidstaten. Ook is het een taak van zowel de EU als van lidstaten om mensenrechten in hun contacten met derde landen aan de orde te stellen.³⁵ In de mensenrechtenbrief staat bovendien expliciet: 'waar een stem op nationale titel de gemeenschappelijke boodschap versterkt, zal Nederland niet nalaten ook bilateraal te handelen.'³⁶

Europese mogelijkheden tot optreden mogen dus nooit een reden zijn voor een land om af te zien van eigen handelen. Net zomin als uitblijven van Europees handelen, ook na verzoek daartoe, een reden is om als lidstaat ook stil te blijven. De Europese richtsnoeren gelden immers zowel voor EU-vertegenwoordiging als voor de individuele lidstaten.

viii Amnesty International heeft hiervoor specifieke aanbevelingen opgesteld, zie *Saudi Arabia: Unfulfilled promises: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review*, Amnesty International, 2013.

ix Ambassades kunnen mensenrechtenverdedigers bijvoorbeeld begeleiden naar en van het vliegveld.

EU-dialoog

Een belangrijk instrument van de EU voor het bespreken van mensenrechten met andere landen zijn zoals gezegd de dialogen. Nederland speelt als lidstaat een belangrijke rol in de invulling van die dialogen. Lidstaten kunnen aandringen op het op de agenda zetten van onderwerpen en individuele zaken. In de EU-richtsnoeren over de mensenrechtendialoog met derde landen staat: 'De Europese Unie zal ervoor zorgen dat het onderwerp mensenrechten, democratie en de rechtsstaat deel uitmaakt van alle ontmoetingen en discussies die zij heeft met derde landen, op elk niveau, waaronder in de politieke dialoog en waar nodig op het hoogste niveau.³⁷ Het vergt dus een proactieve houding van de EU om de mensenrechten niet alleen te bespreken bij de dialoogmomenten die officieel aan mensenrechten gewijd zijn, maar alle bijeenkomsten en discussies op elk niveau hiervoor te benutten. Ook dienen handelsverdragen en associatieakkoorden mensenrechtenclausules te bevatten, die de basis vormen voor dialoog over mensenrechten en in het uiterste geval het opschorten van het akkoord.³⁸ De EU heeft jaarlijks overlegmomenten met de Golfstaten vanuit de samenwerking tussen de EU en de Samenwerkingsraad van de Arabische Golfstaten (GCC). Een politieke dialoog dus, waarbij de EU mensenrechtenverdedigers bij de voorbereiding, follow-up en evaluatie betreft. Daarnaast is in dit verband het hervatten van de onderhandelingen over een vrijhandelsakkoord tussen de EU en de Golfstaten belangrijk, omdat eerdere besprekingen onder meer vastliepen op het overeenkomen van een mensenrechtendialoog in het akkoord.^x

2.2 Wat Saudische mensenrechtenverdedigers vragen

Uit een Amnesty-analyse van de uitvoering van de EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers uit juni 2008³⁹ en uit recente interviews met Saudische mensenrechtenverdedigers blijkt nog eens dat activisten steun van de internationale gemeenschap hard nodig hebben. Volgens hen kan het besef bij de autoriteiten dat er over hun schouder wordt meegekeken ervoor zorgen dat een situatie niet nog verder verslechtert. De Saudische overheid is zich namelijk zeer bewust van haar imago. De geïnterviewden beseffen dat buitenlandse druk wellicht niet altijd direct effect heeft, maar zeggen dat die belangrijk is voor impact op de lange termijn. Wanneer er structurele steun is voor mensenrechtenverdedigers en -organisaties, zal dat hun legitimiteit en de legitimiteit van het werk dat ze doen uiteindelijk vergroten. Publieke aandacht vergroot ook de zichtbaarheid van de schendingen die de mensenrechtenverdedigers aan de kaak stellen en die zij zelf ondergaan. Daarnaast wordt het afleggen van verantwoording door de autoriteiten voor deze schendingen bevorderd. En ten slotte zorgt bemoeienis van de internationale gemeenschap voor noodzakelijke morele steun.

Vormen van steun die Saudische mensenrechtenverdedigers vragen van de internationale gemeenschap, en van ambassades in het bijzonder, zijn: het bijwonen van rechtszaken of het doen van een verzoek daartoe, het doen van publieke uitspraken of uitbrengen van verklaringen over rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers én tegen mensenrechtenschendingen in het algemeen, het onderhouden van geregeld contact met mensenrechtenverdedigers om zo goed op de hoogte te blijven van de mensenrechtensituatie in het land en het organiseren van activiteiten voor capaciteitsopbouw van mensenrechtenverdedigers en -organisaties. Zij noemen daarnaast dat het belangrijk is dat mensenrechtenverdedigers uitgenodigd worden om naar de EU te komen om daar te spreken met EU-functionarissen of regeringsfunctionarissen van EU-lidstaten.

x Bij de laatste EU-GCC bijeenkomst op 30 juni 2013 in Manama, Bahrein, stonden mensenrechten niet op de agenda, zo liet het ministerie van Buitenlandse Zaken Amnesty weten.

Een land dat het als zijn morele plicht en rechtsplicht beschouwt op te komen voor de mensenrechten, zal alle mogelijke middelen inzetten als mensenrechtenverdedigers worden bedreigd. Nederland en de EU maakten de afgelopen jaren slechts beperkt gebruik van de middelen die zij hebben om mensenrechten in Saudi-Arabië te bevorderen. Hieronder volgt een analyse van de inzet van de Nederlandse overheid en de EU voor een aantal belangrijke zaken die te maken hebben met vrijheid van meningsuiting en mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië sinds begin 2011.^{xi}

3.1 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten opzichte van Saudi-Arabië in 2011

In 2011 werd het recht op vrije meningsuiting in Saudi-Arabië veelvuldig geschonden. Geplande protesten, geïnspireerd door de gebeurtenissen elders in de regio, werden meedogenloos onderdrukt en honderden mensen die protesteerden of durfden op te roepen tot hervormingen, werden gearresteerd. Sommigen van hen werden vervolgd wegens politieke aanklachten of aanklachten met betrekking tot de staatsveiligheid. In totaal zaten er duizenden mensen gevangen op verdenking van misdrijven met betrekking tot de staatsveiligheid. Onder degenen die zonder aanklacht of proces vastzaten of waren veroordeeld in oneerlijke processen, waren mensenrechtenverdedigers en mensen die opriepen tot hervormingen.⁴⁰ Hier volgt een selectie van door Amnesty International onderzochte schendingen en de inzet van Nederland (bilateraal of via de EU) in deze zaken:

De zestien 'hervormers' veroordeeld

De zestien 'hervormers' (zie hoofdstuk 1) werden na oneerlijke rechtszaken veroordeeld tot lange gevangenisstraffen. Eén van hen, Saud al-Hashimi, werd in november 2011 veroordeeld tot dertig jaar cel, gevolgd door een reisverbod van dertig jaar en een boete van 2 miljoen riyal (€ 407.000). Amnesty International documenteerde de zaken van alle zestien in detail. Nederland drong bij de EU niet aan op een verklaring over het verloop van de zaak of het vonnis, en bracht ook bilateraal geen verklaring uit toen de EU dat niet deed. De EU-missie of de Nederlandse ambassade ondernam ook geen andere acties, zoals het bijwonen van rechtszaken of het bezoeken van mensenrechtenverdedigers in de gevangenis, of het indienen van een verzoek daartoe.

Protesten en willekeurige detentie

In februari 2011 gingen in het oosten van Saudi-Arabië honderden sjiieten de straat op uit protest tegen systematische discriminatie. Amnesty bracht over de protesten en de overheidsreactie daarop het rapport *Dissident Voices Stifled in the Eastern Province* uit.⁴¹ Honderden demonstranten werden gearresteerd en gedetineerd (van wie velen willekeurig). Gedetineerden meldden dat zij waren gemarteld. Sommige demonstranten werden ontslagen of kregen een reisverbod opgelegd. Websites werden geblokkeerd. Nederland of de EU sprak zich niet uit over deze zaken en ondernam geen actie. Dat is opmerkelijk, aangezien toenmalig minister van Buitenlands Zaken Rosenthal in zijn notitie *Verantwoordelijk voor Vrijheid*, in reactie op ontwikkelingen in de Arabische regio, schreef: '*Flagrante schendingen van mensenrechten, zoals het neerslaan van vreedzame protesten, vervolging van mensen vanwege hun ras, of*

xi Er zijn vele manieren voor overheden om mensenrechten te bespreken in de diplomatieke relatie en om druk uit te oefenen. Verschillende daarvan komen niet (geheel) in de openbaarheid, of slechts in algemene bewoordingen. In dit onderzoek is ervan uitgegaan dat belangrijke handelingen – zeker als die een succesvolle afloop kennen – in elk geval op het moment dat er Kamervragen worden gesteld en in de mensenrechtenrapportage met de Kamer worden gedeeld en dat officiële verklaringen online komen te staan. Hetzelfde geldt voor EU-inzet.

*marteling van verdachten, verdienen altijd een weerwoord. Nederland spreekt zich consequent uit tegen ernstige mensenrechtenschendingen, zoals het ter dood brengen van politieke dissidenten, verdwijningen, het folteren van mensenrechtenverdedigers, en het uitvoeren dan wel toelaten van geweld tegen (religieuze) minderheden. Regimes die zich met dergelijke praktijken inlaten, dienen duidelijk te verstaan te krijgen dat zij zich schuldig maken aan ernstige schendingen van het internationale recht.*¹⁴²

Ondanks dreigementen dat demonstraties verboden waren en dat zij met grootschalige inzet van leger en politie zouden worden neergeslagen, volgden er meer protesten. Die werden meestal snel onderdrukt. Honderden mensen werden daarbij opgepakt. Velen werden langdurig *incommunicado* vastgehouden. Op Kamervragen in het Nederlands parlement over de vele willekeurige detenties antwoordde toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Rosenthal in januari 2012: 'De EU zoekt momenteel naar informatie over de zaken die door Amnesty worden opgebracht.'⁴³ Dit heeft echter niet tot actie of een officiële verklaring van Nederland of de EU geleid.

Rechtszaak tegen mensenrechtenverdedigers

In 2011 begonnen de rechtszaken tegen twee prominente mensenrechtenverdedigers, Waleed Abu Al-Khair en Mohammed Saleh al-Bajady (mede-oprichter van de Saudische mensenrechtenorganisatie ACPRA), die terechtstonden voor hun mensenrechtenactivisme. Volgens Amnesty International werden zij slechts vervolgd vanwege de vreedzame uitoefening van hun recht op vrije meningsuiting. Amnesty vroeg dan ook om hun vrijlating. Nederland of de EU sprak zich niet uit over deze zaken en ondernam er geen actie op. Zo dienden zij geen verzoek in voor het bijwonen van rechtszaken of het bezoeken van de activisten in de gevangenis. Ook sociale media werden door Nederland bijvoorbeeld niet benut om aandacht aan deze zaken te besteden.

Arrestatie vreedzame demonstrant Khaled al-Johani

Op 11 maart 2011 werd Khaled al-Johani opgepakt na een interview met de BBC (zie hoofdstuk 1). De zaak kreeg wereldwijd veel bekendheid, onder meer door Amnesty-acties voor zijn vrijlating. Nederland of de EU spande zich niet in voor deze zaak.

Officiële verantwoording van de uitvoering van het mensenrechtenbeleid in 2011

In de mensenrechtenrapportage 2011, waarin de Nederlandse regering rapporteert over de uitvoering van het Nederlandse mensenrechtenbeleid dat jaar, wordt slechts één activiteit in Saudi-Arabië genoemd: in de bijlage 'overzicht activiteiten ambassades 10 december' staat dat Nederland het *Prince Salman Center for Disability Research* had genomineerd voor de Chaillot Prize.^{xii} Een licht teleurstellende keuze voor een dag die volgens het Nederlands mensenrechtenbeleid wordt gebruikt om 'door middel van activiteiten aandacht [te vragen] voor de belangrijke rol die mensenrechtenverdedigers spelen'.⁴⁴ Een groot aantal landen in de regio wordt in het hoofdstuk 'Mensenrechtenontwikkelingen en -beleid per regio' apart besproken. Saudi-Arabië niet. Wel is er een korte paragraaf over 'de Golfregio'^{xiii}, waarin wederom geen specifieke verwijzingen staan naar de mensenrechtenontwikkelingen in Saudi-Arabië.^{xiv}

xii De Chaillot-prijs is een EU-onderscheiding voor activiteiten, campagnes en acties die bijdragen aan de bevordering en bewustwording van mensenrechten in de Golfregio.

xiii Naast de overige Golfstaten (Oman, de Verenigde Arabische Emiraten, Qatar en Kuwait) worden ook Marokko, Algerije en Jordanië niet apart besproken in de mensenrechtenrapportage 2011.

xiv In de mensenrechtenrapportage staat: 'In de Golfregio droeg Nederland bij aan versterking van mensenrechtenorganisaties. Zo werd een workshop in Genève gesteund waar mensenrechtenverdedigers uit verschillende Golfstaten aan de hand van de UPR van Oman uitleg kregen over hun potentiële rol bij deze VN mensenrechtenexamens. Daarnaast ondersteunde Nederland het *Doha Centre for Media Freedom* bij de organisatie van een workshop over de veiligheid van journalisten. Aanwezig waren journalisten uit de gehele Midden-Oosten- en Noord-Afrika-regio.' Uit deze tekst valt niet op te maken of er ook Saudiërs bij de activiteiten aanwezig waren. Bron: *Mensenrechtenrapportage 2011*, Ministerie van Buitenlandse Zaken, pagina 31.

In de mensenrechtenrapportage van 2011 van de Europese Dienst voor Extern Optreden staat wel een apart hoofdstukje over Saudi-Arabië. Met betrekking tot vrijheid van meningsuiting staat er 'de EU heeft de Saudische autoriteiten benaderd over de zaken van individuen die terechtstaan voor het uiten van hun mening op internet'. Er waren geen demarches en publieke verklaringen over mensenrechtenverdedigers of zaken rond vrijheid van meningsuiting. De demarches en publieke verklaringen die er kwamen, hadden te maken met vrouwenrechten en de doodstraf.⁴⁵

3.2 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten opzichte van Saudi-Arabië in 2012

In 2012 werden de vrijheid van meningsuiting en van vergadering en vereniging ernstig beperkt door de Saudische autoriteiten, die afwijkende meningen de kop indrukten. Critici van de regering, alsmede politiek activisten werden zonder proces gedetineerd of veroordeeld na uitgesproken oneerlijke processen. Zij stonden bijvoorbeeld terecht voor vage aanklachten als 'niet gehoorzamen aan de heerser'.⁴⁶

Protesten

Ook in 2012 waren er protesten tegen de willekeurige detentie van duizenden mensen. Bij verschillende daarvan werden tientallen personen, onder wie vrouwen en kinderen, opgepakt. Enkelen werden vrijgelaten na het tekenen van verklaringen dat ze nooit meer zouden demonstreren, anderen bleven in detentie. In oktober waarschuwden de autoriteiten dat iedereen die demonstreerde kon worden vervolgd en stevig zou worden aangepakt door de veiligheidstroepen. Veiligheidstroepen gebruikten in het oosten van het land buitensporig geweld tijdens verschillende protesten tegen de discriminatie van sjiïeten. Tien demonstranten werden daarbij gedood, maar er kwam geen onafhankelijk onderzoek.⁴⁷

Nederland of de EU sprak zich niet over deze zaken uit en ondernam geen actie, terwijl sprake was van schending van twee kernwaarden van het mensenrechtenbeleid op dat moment: vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.^{xv} In vergelijkbare situaties, bijvoorbeeld in Egypte, werd hierover wel een verklaring uitgebracht.⁴⁸

Een slecht jaar voor de mensenrechtenbeweging

In juni 2012 begon de rechtszaak tegen Mohammad al-Qahtani en Abdullah al-Hamid, medeoprichters van de mensenrechtenorganisatie ACPRA (zie hoofdstuk 1). De aangeklaagden wisten voor elkaar te krijgen dat de hoorzittingen vanaf november van dat jaar geopend waren voor publiek^{xvi}, wat uniek is in Saudi-Arabië. Amnesty riep de Nederlandse ambassade verschillende keren op de rechtszaak bij te wonen, in direct contact met de ambassadeur en twee keer met een publieksactie via Twitter. Ook werden tijdens het begrotingsdebat in december 2012 vragen gesteld over aanwezigheid van de Nederlandse ambassadeur in de rechtszaal. Minister Timmermans van Buitenlandse Zaken antwoordde: 'de vraag is wat de beste manier is om verbetering te bewerkstelligen. [...] Het bijwonen van een rechtszitting is een goed instrument van diplomatie, om te proberen de zaak te beïnvloeden. Dan is er in elk geval internationale aandacht voor.'

xv 'Met het Nederlandse mensenrechtenbeleid beogen wij de menselijke afweer tegen onrecht en onderdrukking te versterken.(...) Dat doen we door mensenrechtenverdedigers te steunen. Zij zijn het, die van binnenuit verandering in hun samenleving tot stand moeten brengen. (...) Dat doen we door in te zetten op een aantal fundamentele rechten, zoals de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Juist deze twee rechten openen de deur naar andere mensenrechten. Dat doen we ook door gelijkwaardigheid te bevorderen en discriminatie te bestrijden.' Bron: Beleidsbrief 'Verantwoordelijkheid voor vrijheid', Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2011, pagina 2.

xvi Na de eerste twee hoorzittingen in juni 2012, waarbij tientallen Saudische activisten aanwezig waren (een groot aantal voor een zaak als deze), besloot de rechter dat de volgende hoorzittingen achter gesloten deuren zouden plaatsvinden. Al-Qahtani en Al-Hamid protesteerden hiertegen en zeiden dat publiciteit hun enige kans op een eerlijk proces was. Tijdens de daaropvolgende zittingen stonden telkens tientallen activisten buiten de zaal en werd er uitgebreid over de zaak getwitterd. Na de vierde hoorzitting capituleerde de rechter en stemde in met een publieke rechtszaak.

Van geval tot geval bekijkt Nederland samen met de EU-partners welk in te zetten middel het meest effectief is. De Nederlandse ambassade heeft de rechtszitting van Al-Qahtani afgelopen zaterdag niet kunnen bijwonen. De ambassade volgt de zaak echter met bijzondere aandacht en zal dat blijven doen. Als het kan en werkt, zal zij rechtszittingen bijwonen.⁴⁹ Dat jaar werd echter geen enkele hoorzitting bijgewoond. Ook niet door een EU-afgevaardigde. En dat terwijl Al-Qahtani in gesprekken met Amnesty aangaf het belangrijk te vinden dat internationale waarnemers zijn rechtszaak zouden bijwonen 'omdat publiciteit helpt en omdat de aanwezigheid van toezichthouders helpt.'^{xvii} Evenmin volgde er een verklaring van Nederland of de EU waarin zorgen werden uitgesproken over het verloop van de rechtszaak of de aanklachten, of waarin steun voor de mensenrechtenverdedigers werd uitgesproken. Juist deze zaak bood hiertoe goede kansen, gezien de openbaarheid ervan.

Al-Qahtani en Al-Hamid waren niet de enige mensenrechtenverdedigers die de Saudische autoriteiten in 2012 het zwijgen poogden op te leggen. Mikhlif bin Daham al-Shammari werd in februari 2012 na een gevangenschap van anderhalf jaar zonder aanklacht of rechtszaak op borgtocht vrijgelaten. In maart begon in het Bijzonder Strafhof de rechtszaak tegen hem voor een hele reeks aanklachten, waaronder 'poging de reputatie van het koninkrijk te schaden'. In april kreeg hij een reisverbod van tien jaar opgelegd.

In juni 2012 begon de zaak tegen Raif Badawi, oprichter van een website voor sociaal en politiek debat. Hij werd aangeklaagd wegens het 'oprichten van een website die de algemene veiligheid in gevaar brengt'. Van Nederlandse of Europese zijde volgde geen reactie of veroordeling van deze aanklacht, ondanks de internationale voortrekkersrol van Nederland voor internetvrijheid, die tot uitdrukking kwam in de oprichting van de coalitie Freedom Online.⁵⁰

In de zaak tegen ACPRA-lid Mohammed Saleh al-Bajady kwam in april 2012 een uitspraak: vier jaar gevangenisstraf gevolgd door een reisverbod van vijf jaar.

Amnesty International beschouwt de hierboven genoemde mannen als gewetensgevangenen die onmiddellijk en onvoorwaardelijk moeten worden vrijgelaten.

Kortom, 2012 was een zorgwekkend jaar voor de mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië, maar de repressie van mensenrechtenverdedigers bleef onbesproken door Nederland of de EU.

Officiële verantwoording van de uitvoering van het mensenrechtenbeleid in 2012

In de mensenrechtenrapportage 2012 van de Nederlandse overheid^{xviii} wordt Saudi-Arabië twee keer genoemd. In de bijlage 'Overzicht activiteiten ambassade 10 december 2012' staat dat de ambassade in Riyad een lunch voor mensenrechtenverdedigers en diplomaten organiseerde.⁵¹ De tweede vermelding betreft het bezoek van de mensenrechtenambassadeur aan Saudi-Arabië in februari 2012.⁵² Tijdens dat bezoek werden volgens het verslag van de mensenrechtenambassadeur verschillende onderwerpen 'onder de aandacht gebracht' en 'zorgen besproken' met vertegenwoordigers van de overheid, maatschappelijk middenveld en minderheidsgroeperingen.⁵³ Die onderwerpen waren onder meer het gebrek aan vrijheid van geloof voor christenen, de doodstraf, de nieuwe antiterreurwet, willekeurige opsluitingen, de positie van arbeidsmigranten, de positie van vrouwen en het gebrek aan vrijheid van meningsuiting, met betrekking tot censuur in de pers. In het verslag wordt niets gezegd over het bespreken van de repressie

xvii Tegen de ambassadeur zelf, die hem na de twitterberichten belde met dezelfde vraag, was hij helaas -geheel in Arabische stijl- minder direct. 'Ik liet het aan hem over', zei hij erover. De ambassadeur ging niet.

xviii De mensenrechtenrapportage van de EU van 2012 was op moment van verschijnen van deze inventarisatie nog niet gepubliceerd.

van mensenrechtenverdedigers en activisten die oproepen tot hervormingen, terwijl een groot aantal van hen in de periode van het bezoek terechtstond of recent was veroordeeld tot lange gevangenisstraffen. Volgens het Actieplan Mensenrechtenverdedigers heeft de mensenrechtenambassadeur tijdens zijn bezoeken contacten en ontmoetingen met individuele mensenrechtenverdedigers. Dit 'ondersteunt de mensenrechtenverdedigers in hun zichtbaarheid en geeft hen daardoor bescherming als zij deze nodig hebben' volgens dat actieplan.⁵⁴ In een gesprek met Amnesty International gaf de mensenrechtenambassadeur aan contact te hebben gehad met mensenrechtenverdedigers in het oosten van het land. Niet duidelijk is of dit contact heeft bijgedragen aan hun zichtbaarheid.

De enige individuele zaak die de mensenrechtenambassadeur noemt in zijn verslag, is de aanhouding van Hamza Kashgari, waarover hij met de Saudische autoriteiten sprak. Kashgari was Saudi-Arabië ontvlucht na doodsb bedreigingen voor tweets die beledigend voor de profeet Mohammed zouden zijn. Maleisië leverde hem in februari 2012 uit aan Saudi-Arabië. Minister van Veiligheid en Justitie Opstelten antwoordde op een Kamervraag hierover dat '*[...] in een vergadering in EU-verband, waarin de kwestie is geagendeerd, de inzet van Nederland gericht [zal] zijn op een gezamenlijk overbrengen van de zorgen aan Saoedi-Arabië.*'⁵⁵ Toenmalig minister Rosenthal liet weten dat 'Nederland [...] samen met andere EU-landen [heeft] opgeroepen om protest aan te tekenen bij de Saudische autoriteiten'.⁵⁶ Uit de officiële documenten blijkt wel dat de EU Kashgari's uitlevering door Maleisië veroordeelde, maar er is geen veroordeling te vinden van de daaropvolgende arrestatie van Kashgari door de Saudische overheid. Ook toen een publieke reactie van de EU uitbleef, ging Nederland niet tot een publieke veroordeling over. Kashgari zit nog steeds vast zonder veroordeling.⁵⁷

3.3 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten opzichte van Saudi-Arabië in de eerste helft van 2013

Deze inventarisatie is in de zomer van 2013 geschreven en beslaat dus slechts de eerste helft van dit jaar. Over deze periode zijn nog geen mensenrechtenrapportages verschenen.

In 2013 groeide de repressie van mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië verder.

Al-Qahtani en Al-Hamid

In antwoord op een Kamervraag in maart 2013 naar het volgen van de processen van Al-Qahtani en Al-Hamid antwoordde minister Timmermans van Buitenlandse Zaken: '*Zowel Nederland als de EU is tot de conclusie gekomen dat het bijwonen van de twee processen van Al-Qahtani en Al-Hamad contraproductief zou uitwerken.*'⁵⁸ Hij lichtte niet toe waar deze conclusie op is gebaseerd. Op 9 maart werden Al-Qahtani en Al-Hamid tot respectievelijk tien en elf jaar cel veroordeeld, gevolgd door een even lang reisverbod. De mensenrechtenorganisatie ACPRA werd ontbonden. Er kwam geen veroordeling van het vonnis door Nederland of de EU. Beide ondernamen ook geen andere actie voor de mensenrechtenverdedigers of hun organisatie.

Op 28 mei 2013 gingen de ACPRA-oprichters in hoger beroep. Amnesty vroeg ambassades van verschillende EU-landen, de ambassade van de Verenigde Staten en de EU-missie in Riyad hun detentie publiekelijk te veroordelen en op te roepen tot vrijlating van de twee. Ook mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië zelf stuurden Amnesty's actieoproep via Twitter door naar deze instanties. Hieraan is geen gehoor gegeven. De advocaat van de twee mannen, Abdulaziz al-Hussan, vertrok in april 2013 naar de Verenigde Staten omdat hij vreesde voor vervolging nadat hij door de autoriteiten was ondervraagd over tweets waarin hij schreef dat hij zijn cliënten geboeid en in slechte omstandigheden in de gevangenis had aangetroffen.

ACPRA-lid Abdulkareem Yousef al-Khoder

In januari 2013 begon de rechtszaak tegen een ander ACPRA-lid, Abdulkareem Yousef al-Khoder. In april werd Al-Khoder tot vier maanden cel veroordeeld nadat hij weigerde de rechtszaal in te gaan omdat

de rechter vrouwen had verboden zijn zaak bij te wonen. Minister Timmermans antwoordde op Kamervragen hierover: '*Samen met EU-partners wordt momenteel onderzoek gedaan in Riyadh naar de achtergrond van de arrestatie, onder andere via contacten met de [aan de overheid gelieerde, Amnesty International] Human Rights Commission en de National Society for Human Rights. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek zal in EU-verband worden gezien of, en zo ja welke, actie effectief en wenselijk is. Nederland streeft naar een verbeterde mensenrechtensituatie in Saudi-Arabië en zet zich in het bijzonder in voor de positie van mensenrechtenverdedigers. Deze thematiek wordt in EU-verband, door middel van bezoek van de Mensenrechtenambassadeur en ook in reguliere contacten met de Saudische autoriteiten onder de aandacht gebracht.*'⁵⁹ De uitkomst van het onderzoek van de EU-partners is niet bekend. Op 24 juni 2013 werd Al-Khoder veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf gevolgd door een reisverbod van tien jaar.⁶⁰ Nederland of de EU sprak zich niet over deze zaak uit en ondernam er geen actie op.

Mikhlif bin Daham al-Shammari

Op 17 juni 2013 werd de prominente mensenrechtenverdediger Mikhlif bin Daham al-Shammari door het Bijzonder Strafhof veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf gevolgd door een reisverbod van tien jaar, voor onder andere het schaden van de publieke orde en het imago van de staat, het in twijfel trekken van de integriteit van staatsambtenaren en het belasteren van religieuze leiders.⁶¹ Wederom heeft Nederland of de EU zich op generlei wijze ingezet voor deze mensenrechtenverdediger.

Demonstranten uit het oosten

Op 3 juli 2013 werden zeven mannen uit de Oostelijke Provincie, wederom door het Bijzonder Strafhof, veroordeeld tot tussen de vijf en tien jaar gevangenisstraf, gevolgd door een even lang reisverbod, wegens het op Facebook oproepen tot demonstraties in solidariteit met het volk in Bahrein en voor het kijken naar buitenlandse tv-kanalen die volgens de autoriteiten 'aanzetten tot onenigheid'. Sommige mannen zeggen een bekentenis te hebben ondertekend na te zijn gemarteld. Nederland of de EU sprak zich niet over deze zaken uit en ondernam geen actie.

Raif Badawi

Op 29 juli 2013 werd Raif Badawi, oprichter van een website voor sociaal en politiek debat (zie pagina 20) tot zeven jaar gevangenisstraf en zeshonderd zweepslagen veroordeeld.⁶² De Amerikaanse regering liet zich kritisch uit over deze beslissing. Vanuit Nederland of de EU werd, tot op heden, geen officiële reactie op het vonnis gegeven. De Nederlandse ambassadeur in Saudi-Arabië twitterde '*concerned to read a report like this*'. Gezien de inzet van Nederland voor het werk en de veiligheid van bloggers zou een veroordeling in dit geval wel verwacht mogen worden.^{xix}

Uit bovenstaande en uit andere berichten uit Saudi-Arabië blijkt dat in 2013 de repressie van mensenrechtenverdedigers nog verder intensiverde en dat de mensenrechtenbeweging inmiddels flink is uitgedund. De weinige mensenrechtenverdedigers tegen wie nog geen rechtszaak loopt, zeggen te verwachten dat ook zij binnenkort worden vervolgd. Verschillende Saudische activisten vertelden een Amnesty-onderzoeker dat zij in de tien jaar dat ze actief zijn als mensenrechtenverdediger niet eerder repressie op deze schaal hebben meegemaakt.

xix Minister Timmermans van Buitenlandse Zaken sprak bijvoorbeeld over de veiligheid van bloggers tijdens de openingsceremonie van de *Freedom Online* conferentie op 19 juni 2013 in Tunis.

3.4 Algehele analyse van de uitvoering van het beleid

Uit de reacties op Kamervragen en Amnesty-oproepen aan de Nederlandse overheid, komt geen helder beeld naar voren van hoe Nederland Saudische mensenrechtenverdedigers ondersteunt. Als de regering al reageert op de situatie van Saudische mensenrechtenverdedigers, is dat in omslachtige, weinig concrete bewoordingen. In antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken wordt gesproken over het 'bespreken' of 'onder de aandacht brengen' van 'thema's' en het 'aankaarten in de dialoog' met de Saudische autoriteiten. Wat dit concreet inhoudt en of daarbij individuele zaken aan bod komen, blijft onduidelijk. Ook door Amnesty International geïnterviewde mensenrechtenverdedigers werden niet door de ambassade geïnformeerd over de vraag of en hoe hun zaak met de autoriteiten wordt besproken. In antwoord op Kamervragen zegt de minister van Buitenlandse Zaken verschillende keren dat samen met EU-partners onderzoek wordt gedaan naar een bepaalde zaak en dat, afhankelijk van de uitkomst, in EU-verband zal worden bezien of, en zo ja welke, actie effectief en wenselijk is. Of dit tot enige actie leidt, wordt ook later meestal niet duidelijk.

In antwoord op vragen vanuit de Kamer en in gesprekken met medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse ambassade, geeft de Nederlandse overheid steeds twee argumenten om in de betrekkingen met Saudi-Arabië de voorkeur te geven aan stille boven publieke diplomatie. Allereerst zou in Saudi-Arabië stille diplomatie beter werken. In een antwoord van het ministerie van Buitenlandse Zaken op de vraag van Amnesty waar de keuze voor stille diplomatie op is gebaseerd staat: *'Met betrekking tot Saudi-Arabië wordt veelal de voorkeur gegeven de autoriteiten bewegingsruimte te bieden voor pragmatische oplossingen door achter de schermen te opereren. De ervaring leert namelijk dat in veel situaties openlijke kritiek de dialoog verstomt en contraproductief werkt.'* Er zijn echter geen aanwijzingen dat deze methode de afgelopen jaren succesvol was. Als stille diplomatie wel iets heeft opgeleverd, zou het goed zijn als die successen ten minste achteraf beter worden gecommuniceerd.^{xx} Een tweede argument is dat mensenrechtenverdedigers zelf niet gediend zouden zijn van publieke steun van westerse overheden. Het zou hen in gevaar brengen, of hun reputatie schaden doordat Saudische media hen dan kunnen afschilderen als 'pionnen van het Westen'. Naar Amnesty's ervaring hebben vrijwel alle Saudische mensenrechtenverdedigers wel degelijk behoefte aan meer steun uit het buitenland. Dat blijkt onder meer uit het feit dat de tientallen Saudische mensenrechtenverdedigers voor wie Amnesty zich de afgelopen jaren heeft ingezet vooraf vrijwel zonder uitzondering duidelijk maakten dat ze erbij gebaat zouden zijn en het zelfs onontbeerlijk achtten dat Amnesty hun zaak op zich zou nemen zodat er publieke steun voor zou komen van de internationale gemeenschap.^{xxi}

De voor deze inventarisatie geïnterviewde mensenrechtenverdedigers zeggen dat nu meer dan ooit de tijd is aangebroken voor publieke verklaringen. Allen lieten zij ons weten dat inmiddels bijna alle mensenrechtenverdedigers zijn opgesloten en dat zij als enige overgeblevenen vreesden zelf binnenkort te worden opgepakt. Voor zover zij weten, heeft het jarenlange 'werken achter de schermen' van de Europese overheden geen concrete resultaten opgeleverd. Een van hen zei: 'Stille diplomatie wordt in onze regio en door onze regering gezien als instemming met wat die regering doet, zelfs wanneer de inhoud van die gesprekken kritisch is. We hebben in het Arabisch een bekend spreekwoord: "Stilte is

xx Dat dit kan, bewijst bijvoorbeeld de mensenrechtenrapportage 2011, waarin op pagina 32 gerefereerd wordt aan een zaak van twee tot het christendom bekeerde Afghanen die waren opgepakt: 'Beiden werden uiteindelijk in 2011 vrijgelaten, mede als gevolg van stille diplomatie vanuit de internationale gemeenschap. Nederland speelde hierin een actieve rol.'

xxi Wanneer Amnesty International een publieke actie of verklaring uitdoet voor een mensenrechtenverdediger, wordt ervoor gezorgd dat de betreffende persoon hiervoor zelf of via advocaat of familie toestemming heeft gegeven.

een teken van instemming”. Amnesty’s Twitteroproep van mei 2013 aan ambassades van EU-lidstaten en de EU-missie in Riyad om publiekelijk op te roepen tot de vrijlating van Al-Qahtani en Al-Hamid, werd direct gedeeld door de beheerder van hun Twitteraccounts, Al-Qahtani’s vrouw en hun advocaat. Mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië zijn wel degelijk gediend van publieke steun.

De Nederlandse overheid en de EU dragen nauwelijks zichtbaar bij aan het creëren van een stimulerende omgeving voor mensenrechtenverdedigers. Zo twittert de Nederlandse ambassadeur in Saudi-Arabië regelmatig over nieuwe handelsdeals voor Nederlandse bedrijven, maar zet hij dit medium niet in voor ondersteuning van individuele mensenrechtenverdedigers.^{xxii} Het ministerie van Buitenlandse Zaken liet Amnesty weten ‘geregeld contact’ te hebben met mensenrechtenverdedigers, maar voegde daaraan toe ‘Ter bescherming van de betrokkenen en om onze werkzaamheden te kunnen bestendigen willen we geen publieke uitspraken doen met wie dat is en hoe dat contact wordt vormgegeven.’ Het is daardoor lastig in te schatten of er daadwerkelijk sprake is van structureel contact. De Nederlandse overheid communiceert alleen openlijk over haar contacten met de officiële mensenrechteninstanties, die gelieerd zijn aan de Saudische autoriteiten. De onafhankelijke mensenrechtenverdedigers die Amnesty interviewde, hadden echter nooit of slechts een enkele keer contact met de Nederlandse ambassade.^{xxiii} Ook is niet bekend wat Nederland doet aan capaciteitsversterking van Saudische mensenrechtenverdedigers. Voor het aanbieden van trainingen of workshops aan mensenrechtenverdedigers kan de ambassade bijvoorbeeld aanspraak maken op het mensenrechtenfonds, maar de Nederlandse vertegenwoordiging in Saudi-Arabië maakt daar slechts minimaal gebruik van. Zo blijkt uit de mensenrechtenrapportage 2011 dat er geen projecten vanuit het mensenrechtenfonds zijn ondernomen in Saudi-Arabië.⁶³

In 2010 werd er vanuit dit fonds nog wel geld besteed aan projecten in Saudi-Arabië, maar aanzienlijk minder dan aan de meeste andere landen.

3.5 Uitvoering mensenrechtenbeleid ten aanzien van andere landen

In de nieuwe mensenrechtenbrief, waarover de Tweede Kamer dit najaar debatteert, staat: ‘*Nederland staat in een lange traditie van bevordering van mensenrechten en meet niet met twee maten. Niet ten aanzien van het oordeel over andere landen, niet wat betreft ons eigen gedrag. Anders komt de universaliteit van mensenrechten, het feit dat ze onvervreemdbaar zijn en aan iedereen toebehoren, in het gedrang.*’⁶⁴ Dat zou betekenen dat het mensenrechtenbeleid in gelijke situaties met dezelfde inzet wordt uitgedragen. Tot nu toe lijkt dat niet het geval.

Ten aanzien van een aantal andere landen in de regio voerden Nederland en de EU de afgelopen jaren hun mensenrechtenbeleid actiever en publieker uit dan ten aanzien van Saudi-Arabië. In **Egypte** pleitte Nederland volgens de mensenrechtenrapportage 2011 voor ‘de vrijlating van bloggers’.⁶⁵ De Nederlandse ambassade woonde diverse rechtszaken tegen activisten en bloggers bij en zette in 2013 een kritische brief aan de Egyptische Shura Raad over de nieuwe repressieve ngo-wetgeving die in de maak is op haar website.⁶⁶ Ook EU-Hoge Vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken Ashton bracht

xxii Naar aanleiding van de veroordeling van Raif Badawi op 29 juli 2013 besteedde de ambassadeur voor het eerst aandacht aan een mensenrechtenverdediger in een tweet, met de woorden ‘concerned to read a report like this’.

xxiii De Saudische autoriteiten waarschuwden sommige mensenrechtenverdedigers geen contacten te onderhouden met buitenlandse diplomaten. Wanneer ze dat wel doen, kunnen ze van westerse spionage worden beschuldigd. Sommigen willen toch contact met ambassades. Anderen willen geen fysiek contact, maar wel per e-mail of social media en zeggen desondanks dat publieke verklaringen van de Nederlandse overheid of de EU, of waarneming bij hun rechtszaken, een grote steun kunnen zijn. Het is dus van belang dat ambassades per geval goed op de hoogte zijn van het soort actie en de vorm van contact die de mensenrechtenverdedigers zelf nuttig achten.

verschillende verklaringen uit over de situatie in Egypte, waaronder een verklaring in mei 2013 over de detentie van Ahmed Maher, een prominente activist van de 6-aprilbeweging.⁶⁷

Ten opzichte van **Iran** werd de afgelopen jaren een actief mensenrechtenbeleid gevoerd met betrekking tot individuele zaken van mensenrechtenverdedigers. Zo staat er in de mensenrechtenrapportage van 2012: *'Nederlandse ambassades zetten zich consistent in voor individuele gevallen, zoals de Iraanse mensenrechtenadvocate Nasrin Sotoudeh [...]. Nederland heeft aan de basis gestaan van een verklaring van de EU Hoge vertegenwoordiger Catherine Ashton en van herhaaldelijke demarches in Teheran.'*⁶⁸ En in een brief van 1 februari 2013 van de minister van Buitenlandse Zaken over mensenrechten in het buitenlands beleid staat: *'Nederland zet in op het bevorderen van mensenrechten, waaronder godsdienstvrijheid, in Iran. Dit actieve profiel heeft geleid tot een aantal verklaringen van Hoge Vertegenwoordiger Ashton ten aanzien van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging (ten behoeve van o.a. christenen en de bahá'í-gemeenschap).* Daarnaast gaf Ashton een groot aantal andere verklaringen uit over Iran, zoals over de arrestatie van journalisten in januari 2013⁶⁹, de voortdurende detentie van oppositieleiders in februari 2012⁷⁰ en de groeiende repressie van journalisten en bloggers in januari 2012⁷¹.

In **Israël** droeg Nederland volgens de mensenrechtenrapportage 2011 bij aan de EU-monitoring van rechtszaken tegen Palestijnen voor Israëliische militaire rechtbanken.

Met betrekking tot de situatie in **Bahrein**, waar sinds begin 2011 een groeiende repressie plaatsvindt van mensenrechtenverdedigers en politieke oppositie, bracht Ashton een groot aantal verklaringen uit, waaronder met betrekking tot de arrestatie en detentie van Abdulhadi al-Khawaja, één van de dertien oppositieactivisten die in maart en april 2011 werden gearresteerd en Nabeel Rajab, een mensenrechtenverdediger die in augustus 2012 tot drie jaar gevangenisstraf werd veroordeeld.⁷²

Ook elders in de wereld had Nederland een actievare rol bij de bescherming van mensenrechtenverdedigers.

In **China**, waar het bijwonen van rechtszaken door buitenlandse waarnemers net als in Saudi-Arabië zelden wordt toegestaan, onderneemt de Nederlandse ambassade wel pogingen daartoe. Samen met ambassades van EU-lidstaten en gelijkgestemde landen probeert de ambassade regelmatig processen waar te nemen, zoals in de zaak tegen Ni Yulan, de mensenrechtenactiviste die in 2011 de Mensenrechtentulp won. Als het niet lukt om in de rechtszaal te geraken, wordt buiten gewacht tot de zaak voorbij is en er informatie kan worden ingewonnen bij de rechtbank en/of advocaat. Dit is een duidelijk signaal naar de autoriteiten dat de internationale gemeenschap zaken volgt. Af en toe brengt de EU ook publieke verklaringen uit waarin zorgen over arrestaties van mensenrechtenverdedigers worden geuit. Zo bracht EU-Hoge Vertegenwoordiger Ashton op 28 augustus 2013 namens de EU een verklaring uit over de arrestatie van Xu Zhiyong en diverse andere Chinese activisten die zich uitspraken vóór de rechtsstaat, transparantie en sociale gerechtigheid, en tegen corruptie. In de verklaring riep zij de Chinese autoriteiten op om het recht op vrijheid van meningsuiting te respecteren en de mensenrechtenverdedigers die enkel vastzitten of onder huisarrest staan vanwege het vreedzaam uiten van hun mening, vrij te laten.⁷³

Over **Turkije** bracht EU-Hoge Vertegenwoordiger Ashton na het harde neerslaan van protesten door de Turkse politie in mei/juni 2013 een verklaring uit waarin zij, zo meldde de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer *'onder andere haar grote zorg heeft uitgesproken over het geweld in Istanbul en andere steden in Turkije, en waarin zij het gebruik van excessief geweld door politiemensen betreurt. Het kabinet heeft deze verklaring ondersteund en het excessieve gebruik van geweld door de politie veroordeeld.'*⁷⁴ Daarnaast werd er *'door EU-lidstaten, het EP, de Raad van Europa en door HV Ashton en Commissaris Füle aangedrongen op gedegen onderzoek naar het gebruik van excessief geweld van politie tegen demonstranten'*.⁷⁵

In **Mexico** speelde Nederland in 2011 'binnen de EU en bilateraal een actieve rol in het veroordelen van deze ontwikkelingen [rond mensenrechtenschendingen in Mexico] en bij het helpen implementeren van de richtlijnen voor mensenrechtenverdedigers'.⁷⁶ Ook in 2012 speelde Nederland volgens de mensenrechtenrapportage 'in de EU een actieve rol bij het aandacht vragen voor mensenrechtenschendingen en sprak – in EU verband- de Mexicaanse autoriteiten hier op aan'.⁷⁷

In **Rusland** drong Nederland er in 2011 in EU-verband op aan dat mensenrechten aan de orde werden gesteld tijdens de reguliere toppen tussen de EU en Rusland.⁷⁸ In de marge van de ministeriële OVSE-Raad in Dublin in 2012 gaf Minister Timmermans in gesprekken met Russische mensenrechtenorganisaties aan 'de mensenrechtendialoog met Rusland te zullen intensiveren'. 'Daarnaast heeft hij tijdens de Europese Raad Buitenlandse Zaken in december ook de EU opgeroepen aandacht te besteden aan mensenrechtenverdedigers tijdens de EU-Rusland Top'.⁷⁹ Ook nam Nederland in augustus 2012 'duidelijk stelling in de zaak van de gearresteerde en later veroordeelde muzikanten van de Russische band Pussy Riot. Nederland sprak zich expliciet uit tegen deze veroordeling [...]'.⁸⁰

Nederland wil niet met twee maten meten, maar de inzet voor mensenrechtenverdedigers in de hier beschreven landen was de afgelopen jaren aanzienlijk groter dan die voor Saudische activisten.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

We mogen ons niet afzijdig houden wanneer zij datgene bevechten wat wij zelf koesteren: vrijheid, democratie en welvaart.

Minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans in een Kamerbrief over ontwikkelingen in de Arabische regio, 22 maart 2013.

De Saudische autoriteiten voeren sinds het begin van opstanden in de Arabische regio een klopjacht op mensenrechtenverdedigers. Van de toch al kleine mensenrechtenbeweging in het land blijft steeds minder over. Sinds begin 2011 zijn tientallen mensenrechtenverdedigers, politieke oppositieleiden en anderen die opriepen tot hervormingen gedetineerd. Sommigen van hen werden aangeklaagd en veroordeeld tot lange gevangenisstraffen gevolgd door reisverboden. Ook honderden demonstranten werden opgesloten. Dit zijn grote aantallen voor een land met een kleine protestbeweging.

Nederland ziet het als haar 'morele plicht en rechtsplicht'⁸¹ zich in te zetten voor mensenrechten. In verscheidene landen doet de Nederlandse overheid dat actief. Het brede scala aan middelen van Nederland en de EU om mensenrechtenschendingen aan te kaarten en op te komen voor mensenrechtenverdedigers wordt hiervoor benut. De afgelopen jaren bleven echter zowel Nederland als de EU opmerkelijk stil over de repressie van mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië. Hiermee geven Nederland en de EU geen uitvoering aan hun eigen beleid ten aanzien van mensenrechtenverdedigers.

Nederland en de EU brachten geen publieke verklaringen of demarches uit over de beschreven mensenrechtenschendingen en repressie van mensenrechtenverdedigers. Ook op andere manieren bieden Nederland en de EU de Saudische mensenrechtenverdedigers nauwelijks ondersteuning; er is geen structureel contact met hen, rechtszaken werden, ondanks herhaalde oproepen, niet bijgewoond en sociale media werden niet gebruikt om steun te verlenen aan mensenrechtenverdedigers. Publieke steun zou legitimiteit geven aan de mensenrechtenverdedigers en zorgen voor meer zichtbaarheid van hun situatie en de schendingen die zij aankaarten.

De Nederlandse overheid beperkt zich bij het bijstaan van Saudische mensenrechtenverdedigers grotendeels tot stille diplomatie. Een argument hiervoor is dat mensenrechtenverdedigers niet gediend zouden zijn van publieke steun. Dit is in tegenspraak met wat mensenrechtenverdedigers Amnesty vertellen. Ook zou stille diplomatie effectiever zijn, maar dat is de afgelopen jaren niet bewezen. Als stille diplomatie wél iets heeft opgeleverd, zou het goed zijn als die successen beter worden gecommuniceerd.

Het uitblijven van publieke uitspraken zorgt ervoor dat de onderdrukking van de mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië publiekelijk onweersproken blijft. Hiermee kan de indruk worden gewekt dat Nederland en de EU deze onderdrukking goedkeuren, zeker aangezien zij over vergelijkbare zaken in andere landen wel publiekelijk ferme uitspraken doen. Door te zwijgen, lijkt de Nederlandse overheid toe te stemmen.

Amnesty International roept de Nederlandse overheid op zich niet langer stil te blijven en ook in Saudi-Arabië uitvoering te geven aan haar beleid voor mensenrechtenverdedigers. Stille diplomatie alléén levert in Saudi-Arabië niet de gewenste resultaten op. Het is daarom zaak ook andere methodes te proberen, parallel aan stille diplomatie, of in plaats daarvan. Daarmee kan Nederland de mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië helpen overleven.

Aanbevelingen aan de Nederlandse overheid

Nederland en de EU tonen wereldwijd dat zij beschikken over de middelen en mogelijkheden om zich in te zetten voor de ondersteuning van mensenrechtenverdedigers. Om ook de kwetsbare mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië effectief te ondersteunen, roept Amnesty International de Nederlandse overheid op onderstaande aanbevelingen, gebaseerd op de EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers en het Nederlandse mensenrechtenbeleid, uit te voeren. De laatste zeven aanbevelingen zijn in het bijzonder gericht aan de Nederlandse ambassade in Riyad.

1. Wijs in politieke contacten (bilateraal, EU en multilateraal) de autoriteiten van Saudi-Arabië op hun plicht mensenrechtenverdedigers effectief te beschermen en wetgeving en praktijk in lijn te brengen met de VN-Verklaring over mensenrechtenverdedigers.
 - a. Benut de aankomende *Universal Periodic Review* (UPR) van Saudi-Arabië;
 - i. Gebruik de Nederlandse spreektijd tijdens de UPR in oktober 2013 om de Saudische autoriteiten op te roepen alle gewetensgevangenen onmiddellijk en onvoorwaardelijk vrij te laten en alle andere gedetineerden ofwel volgens internationale standaarden te berechten voor een internationaal erkende aanklacht, ofwel vrij te laten;⁸²
 - ii. Vraag mensenrechtenverdedigers om input voor de aanbevelingen van Nederland tijdens de aankomende UPR;
 - iii. Ondersteun mensenrechtenverdedigers in het zelf leveren van een bijdrage aan de UPR-sessie van hun land. Mochten zij naar Genève afreizen, zorg dan voor goede monitoring van hun situatie bij terugkomst.
 - b. Organiseer consultaties met mensenrechtenverdedigers voorafgaand aan de jaarlijkse EU-GCC bijeenkomst om urgente mensenrechtenkwesties en individuele zaken van mensenrechtenverdedigers prominent op de agenda te kunnen zetten. Koppel de uitkomsten van de bijeenkomst terug naar betrokken mensenrechtenverdedigers. Garandeer dat er een stevige mensenrechtenclausule in het EU-GCC-vrijhandelsakkoord komt;^{xxiv}
 - c. Organiseer ontmoetingen met mensenrechtenverdedigers tijdens bezoeken van Nederlandse bewindspersonen aan Saudi-Arabië, zoals tijdens aankomend bezoek dit najaar van de Nederlandse mensenrechtenambassadeur Lionel Veer, en ook tijdens handelsmissies;
 - d. Roep de Saudische autoriteiten op tot het volgende:
 - i. Maak een einde aan het verbod op vreedzame protesten en aan de intimidatie van mensenrechtenverdedigers en hun familie;
 - ii. Sta het oprichten en registreren van maatschappelijke organisaties en mensenrechtenorganisaties toe;
 - iii. Maak een einde aan de willekeurige reisverboden;
 - iv. Maak een einde aan willekeurige arrestaties en incommunicado-detenties;
 - v. Maak een einde aan marteling en andere vormen van wrede behandeling van gedetineerden;
 - vi. Laat mensenrechtenverdedigers die na het uitzitten van hun straf nog steeds vastzitten onmiddellijk vrij.
2. Stel een beleidsvisie op voor Saudi-Arabië en wees transparant over de inzet daarvoor.
 - a. Werk de inzet van Nederland in Saudi-Arabië op verschillende terreinen, zoals veiligheid, economie en energie uit en geef aan hoe het bevorderen van mensenrechten daar deel van uitmaakt;

xxiv 'EU will ensure that the issue of human rights, democracy and the rule of law will be included in all future meetings and discussions with third countries and at all levels, whether ministerial talks, joint committee meetings or formal dialogues led by the Presidency of the Council, the Troika, heads of mission or the Commission. It will further ensure that the issue of human rights, democracy and the rule of law is included in programming discussions and in country strategy papers', bron: *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, The Council of the European Union, 2008, pagina 3.

- b. Geef aan hoe handelsmissies en bezoeken van bewindspersonen of hooggeplaatste ambtenaren ingezet worden ter ondersteuning van mensenrechtenverdedigers;
 - c. Wijd een zelfstandig onderdeel van de jaarlijkse mensenrechtenrapportage aan de inzet voor mensenrechten in Saudi-Arabië;
 - d. Concretiseer in de dialoog met de Saudische autoriteiten wat de Nederlandse overheid beoogt te bereiken voor mensenrechtenverdedigers;
 - e. Geef in de informatievoorziening aan de Tweede Kamer concreet aan welke zaken besproken zijn en wat er van de Saudische autoriteiten is gevraagd.
3. Stel samen met mensenrechtenverdedigers en hun organisaties een lokale implementatiestrategie op voor de EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers.
 - a. Betrek mensenrechtenverdedigers structureel bij het toezicht op de uitvoering van deze strategie;
 - b. Bespreek met mensenrechtenverdedigers welke delen van de strategie openbaar kunnen worden gemaakt teneinde zichtbaarheid van de inzet van Nederland voor (het werk van) mensenrechtenverdedigers te bevorderen.^{xxv}
 4. Houd ten minste eenmaal per jaar een bijeenkomst voor mensenrechtenverdedigers en diplomaten (van de EU-delegatie, ambassades van EU-lidstaten en andere gelijkgestemde landen) om de implementatiestrategie te bespreken en zo nodig aan te passen.
 5. Zorg voor goede informatie-uitwisseling tussen ambassades, met name over mensenrechtenverdedigers die gevaar lopen.
 - a. Indien de EU-delegatie niet de coördinatie hiervan op zich neemt, neem dan als Nederland het initiatief;
 - b. Onderhoud samen met de EU-delegatie en ambassades van EU-lidstaten een (beveiligde) database die voorziet in het up-to-date houden van informatie over en acties voor mensenrechtenverdedigers.
 6. Onderhoud adequaat en structureel contact met mensenrechtenverdedigers.
 - a. Maak via de ambasadewebsite duidelijk kenbaar met wie mensenrechtenverdedigers contact kunnen opnemen, zeker ook in geval van nood;
 - b. Ontvang mensenrechtenverdedigers op de ambassade (indien gewenst formeel), bezoek hen thuis of in het gebied waar zij werkzaam zijn en houd contact met hen via e-mail en skype;
 - c. Ontwikkel samen met andere ambassades een systeem om contact te leggen en onderhouden met mensenrechtenverdedigers buiten de steden waar de missies zijn gevestigd;
 - d. Dring aan op een EU *liasion officer* voor mensenrechtenverdedigers op de EU-delegatie of roulerend bij een ambassade. Dit komt de werkverdeling ten goede en draagt bij aan de veiligheid van mensenrechtenverdedigers die zo met minder diplomaten in contact hoeven te staan.
 7. Zorg voor zichtbare erkenning van de mensenrechtenverdedigers en hun werk.
 - a. Dring binnen de EU aan op een duidelijk en publiek standpunt of op gezamenlijke demarches met betrekking tot de situatie van (individuele) mensenrechtenverdedigers;
 - b. Wanneer EU-optreden niet mogelijk blijkt, onderneem dan bilateraal of met een groep van gelijkgezinde staten actie;

xxv Dit zou een goede vormgeving zijn van het voornemen uit de mensenrechtenbrief (pagina 11): 'We moeten nadenken over de effectiviteit van bijvoorbeeld de opzet van de EU mensenrechtendialogen. We moeten voorkomen dat ze verworden tot monologen waarbij de procedurele kanten de overhand krijgen boven de inhoudelijke. Nederland wil het maatschappelijk middenveld een duidelijker stem geven in deze dialogen.'

- c. Richt de ambassadewebsite zo in dat het mensenrechten- en mensenrechtenverdedigersbeleid vanaf de homepage zichtbaar is, met een logisch doorkliksysteem naar de EU-richtsnoeren (2008) en aanvullend beleid ter ondersteuning van mensenrechtenverdedigers in het Arabisch;
 - d. Pas het principe uit het nieuwe mensenrechtenbeleid dat mensenrechten door ambassades openlijk worden bevorderd ook toe in Saudi-Arabië. Wanneer gekozen wordt voor stille diplomatie, motiveer en verantwoord deze keuze dan en benoem de bereikte resultaten;
 - e. Houd nauw contact met (familieleden van) mensenrechtenverdedigers om mogelijkheden en wensen aangaande zichtbare erkenning te bespreken en stimuleer openlijk optreden door de EU-delegatie of andere ambassades als zij het voortouw nemen in de zaak van een mensenrechtenverdedigers;
 - f. Zet sociale media zoals Twitter en Facebook in voor het vergroten van zichtbaarheid;
 - g. Prijs in officiële verklaringen en uitspraken via (sociale) media niet alleen het Saudische overheidsbeleid of economische successen, maar ook de inzet of uitspraken van mensenrechtenverdedigers;
 - h. Ga in op uitnodigingen van mensenrechtenverdedigers voor het bijwonen van demonstraties en maak dit bekend bij de autoriteiten;
 - i. Dring aan op een bezoek van de EU-Speciale Vertegenwoordiger voor mensenrechten aan Saudi-Arabië. Organiseer bij zo'n bezoek ontmoetingen tussen de Speciale Vertegenwoordiger en mensenrechtenverdedigers.
8. Bezoek mensenrechtenverdedigers in (voorlopige) detentie en woon rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers als waarnemer bij.
- a. Vraag, indien nodig, toestemming van de autoriteiten voor het bijwonen van een proces of het bezoeken van een mensenrechtenverdediger in detentie. Die aanvraag op zich is al een belangrijk signaal dat de situatie van de mensenrechtenverdediger bekend is. Overweeg bij weigering van toegang tot de rechtbank buiten te wachten, zodat naderhand informatie kan worden ingewonnen over het verloop van de zaak;
 - b. Zet een systeem van *burden-sharing* op met de EU-delegatie en ambassades van EU-lidstaten en gelijkgestemde landen om de aanzienlijke hoeveelheid rechtszaken en detenties van mensenrechtenverdedigers te monitoren;
 - c. Bezoek de rechtszaken van de volgende mensenrechtenverdedigers:
 - i. Waleed Abu al-Khair (nog lopende rechtszaak)
 - ii. Fadhel al-Manasif (nog lopende rechtszaak)
 - iii. Mikhlif al-Shammari (veroordeeld, hoger beroep moet beginnen)
 - iv. Fowzan al-Harbi (onderzoek ingesteld)
 - v. Abdulaziz al-Shubaily (onderzoek ingesteld)
 Indien toestemming daarvoor uitblijft, zorg dan voor aanwezigheid van tenminste één afgevaardigde van een van de ambassades buiten de rechtbank;
 - d. Bezoek de volgende mensenrechtenverdedigers in de gevangenis en vraag tijdig toestemming aan voor het bijwonen van hun aankomend hoger beroep:
 - i. Dr. Suliaman al-Rashudi (al-Ha'ir gevangenis)
 - ii. Dr. Saud al-Hashimi
 - iii. Dr. Mohammad al-Qahtani (al-Ha'ir gevangenis)
 - iv. Dr Abdullah al-Hamid (al-Ha'ir gevangenis)
 - v. Mohammed al-Bajady (al-Ha'ir gevangenis)
 - vi. Dr Abdulkareem al-Khoder (Buraida algemene gevangenis)
 - vii. Fadhel al-Manasif (Dammam GDI gevangenis)
 - viii. Raif Badawi
 - ix. Hamza Kashghari

- x. Issa al-Nukhaifi (Makkah algemene gevangenis)
 - xi. Saleh al-Ashwan (al-Ha'ir gevangenis)
 - xii. Omar al-Sa'eed (Buraida algemene gevangenis)
- e. Maak openbaar hoe naar de mening van de EU/Nederlandse regering het proces is verlopen.
9. Bied praktische ondersteuning aan mensenrechtenverdedigers.
- a. Wijs mensenrechtenverdedigers op de mogelijkheden voor financiële ondersteuning vanuit het Mensenrechtenfonds, bijvoorbeeld voor capaciteitsversterking;
 - b. Beperk steun niet tot organisaties die zijn goedgekeurd door de Saudische autoriteiten. Het zijn juist de onafhankelijke mensenrechtenorganisaties die de steun het hardst nodig hebben;
 - c. Ondersteun projecten die gericht zijn op het bevorderen van internetvrijheid;
 - d. Stel mensenrechtenverdedigers in nood op de hoogte van tijdelijke opvang in Nederland en verstrek indien nodig een (nood)visum.

BRONVERWIJZINGEN

1. European Union External Action Service, Statements, via <http://www.eeas.europa.eu/statements/>
2. Amnesty International, *Saudi Arabia: Unfulfilled promises: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review*, 2013, pagina 4, via <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/018/2013/en/b9078d85-2597-4e5b-a7d0-d6628b4b29ab/mde230182013en.pdf>
3. Amnesty International, *Saudi Arabia: Repression in the Name of Security*, 2011, pagina 29, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/016/2011>
4. National Society for Human Rights, *First Report on the National Society for Human Rights*, 2006, pagina 18, via http://nshr.org.sa/Siteimages/BooksList/File/77_ةيزيلجنالاةغللابةيعمجلاتازاجناريرقت.pdf
5. Amnesty International, *Annual Report 2012. The State of the World's Human Rights*, 2012, pagina 287, via <http://www.amnesty.org/en/annual-report/2012>
6. Amnesty International, *Saudi Arabia: 2013 Promises To Be A Dark Year For Freedom Of Expression And Of Association*, 2013, via <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/015/2013/en/0927befd-6d71-4044-99fb-f3d37cafc87d/mde230152013en.html>
7. Reuters, *Saudi Arabia plans to block WhatsApp within weeks*, 16 juni 2013, via <http://www.reuters.com/article/2013/06/16/us-saudi-internet-idUSBRE95F04R20130616>
8. Amnesty International, *Saudi Arabia: Repression in the Name of Security*, 2011, pagina 40, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/016/2011>
9. Amnesty International, *Saudi Arabia: Unfulfilled promises: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review*, 2013, pagina 5, via <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/018/2013/en/b9078d85-2597-4e5b-a7d0-d6628b4b29ab/mde230182013en.pdf>
10. 'Saudi banned all protests & demonstrations' (in het Arabisch), *Reuters*, 5 maart 2011, via <http://ara.reuters.com/article/topNews/idARACAE7240E320110305>
11. 'Saudis mobilise thousands of troops to quell growing revolt', *The Independent*, 5 maart 2011, via <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/saudis-mobilise-thousands-of-troops-to-quell-growing-revolt-2232928.html>
12. Amnesty International, *Saudi Arabia: Repression in the Name of Security*, 2011, pagina 44, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/016/2011>
13. Amnesty International, *Urgent action: Saudi "day of rage" protester released*, 5 september 2012, via <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/019/2012/en/3c9ce11f-721e-4c0c-9f45-7ef2cec2ed61/mde230192012en.pdf>
14. Osama Khalid, *Saudi lone protestor sentenced to eighteen months in prison*, 22 februari 2013, via <http://globalvoicesonline.org/2013/02/22/saudi-lone-protester-sentenced-to-eighteen-months-in-prison/>
15. Amnesty International, *Saudi Arabia: Repression in the Name of Security*, 2011, pagina 41, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/016/2011>
16. Amnesty International, *Urgent action: Human rights defender sentenced to prison*, 28 juni 2013, via www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/022/2013/en/61eb8e71-2941-401e-b801-6b7d5ea58af4/mde230222013en.html
17. Zie bijvoorbeeld: Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief 'Verantwoordelijkheid voor vrijheid', 2011, pagina 3, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/04/05/notitie-verantwoordelijk-voor-vrijheid.html> en de Kamerbrief van Minister Timmermans over ontwikkelingen in de Arabische regio, 22 maart 2013, via <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/03/22/kamerbrief-over-ontwikkelingen-in-arabische-regio.html>
18. The Council of the European Union, *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, 2008, via <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16332-re01.en08.pdf>
19. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, 2012, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/08/kamer->

- brief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers.html
20. The Council of the European Union, *EU Strategic Framework on Human Rights and Democracy*, 2012, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf.
 21. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, 2012, pagina via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers.html>
 22. 'EU Missions should therefore seek to adopt a proactive policy towards human rights defenders', bron: The Council of the European Union, *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, 2008, pagina 5, via <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16332-re01.en08.pdf>
 23. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 2013, pagina 30, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/videos/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
 24. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beantwoording Kamervragen over beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 30 augustus 2013, via <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/08/30/beantwoording-kamervragen-over-beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
 25. The Council of the European Union, *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, 2008, pagina 6, via <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16332-re01.en08.pdf>
 26. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, 2012, pagina 3, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers.html>
 27. Zie omschrijving mensenrechtenfonds op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/subsidies-voor-ontwikkelingssamenwerking-en-europa/subsidies-maatschappelijke-organisaties/mensenrechtenfonds-2012-2015-mrf-2012-2015>
 28. The Council of the European Union, *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, 2008, pagina 7, via <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16332-re01.en08.pdf>
 29. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, 2012, pagina 3, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers.html>
 30. The Council of the European Union, *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, 2008, pagina 8, via <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16332-re01.en08.pdf>
 31. The Council of the European Union, *EU Strategic Framework on Human Rights and Democracy*, 2012, pagina 15, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf
 32. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 2013, pagina 31, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/videos/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
 33. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, 2012, pagina 3, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers.html>
 34. The Council of the European Union, *Ensuring Protection - European Union Guidelines on Human Rights Defenders*, 2008, pagina 5, via <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16332-re01.en08.pdf>
 35. Vragen en antwoorden ten behoeve van het schriftelijk overleg van de Raad Buitenlandse Zaken van 22 juli 2013, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/07/18/aanbiedingsbrief-vragen-en-antwoorden-overleg-raad-buitenlandse-zaken-d-d-22-juli-2013.html>
 36. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 2013, pagina 29, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/videos/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
 37. The Council of the European Union, *EU guidelines on human rights dialogues with third countries - Update*, 2009, pagina 14, via http://eeas.europa.eu/human_rights/guidelines/dialogues/docs/16526_08_en.pdf
 38. Europese Unie Extern Optreden, via http://www.eeas.europa.eu/human_rights/index_nl.htm

39. Amnesty International, *European Union - Rising to the Challenge of Protecting Human Rights Defenders*, 2008, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/EURO1/009/2008/en>
40. Amnesty International, *Annual Report 2012. The State of the World's Human Rights*, 2012, pagina 286-287, via <http://www.amnesty.org/en/annual-report/2012>
41. Amnesty International, *Saudi Arabia: Dissident voices stifled in the Eastern Province*, 2012, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/011/2012>
42. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Verantwoordelijk voor vrijheid*, 2011, pagina 4, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/04/05/notitie-verantwoordelijk-voor-vrijheid.html>
43. Antwoord van minister Rosenthal op vragen van kamerlid Timmermans (PvdA) over de onderdrukking van tegenstanders van het Saudische regime, 31 januari 2012, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20112012-1351.html>
44. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 2013, pagina 14, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/videos/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
45. European External Action Service, *Human Rights and Democracy in the World- on EU action in 2011*, 2012, via http://eeas.europa.eu/top_stories/2011/031011a_en.htm
46. Amnesty International, *Annual Report 2013. The State of the World's Human Rights*, 2013, pagina 224, via <http://www.amnesty.org/en/annual-report/2013>
47. Amnesty International, *Annual Report 2013. The State of the World's Human Rights, 2013*, pagina 225, via <http://www.amnesty.org/en/annual-report/2013>
48. <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz/nieuws/2011/10/10/minister-rosenthal-verontrust-over-geweld-egypte.html>
49. De behandeling van: het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2013, 18 december 2012, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20122013-37-7.html>
50. *Rosenthal roept op tot meer internetvrijheid*, 3 mei 2012, via: <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz/nieuws/2012/05/03/rosenthal-roept-op-tot-meer-internetvrijheid.html>
51. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2012*, pagina 61, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/04/08/mensenrechtenrapportage-2012.html>
52. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2012*, pagina 36, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/04/08/mensenrechtenrapportage-2012.html>
53. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Kamerbrief verslag van het bezoek van de mensenrechtenambassadeur aan Saoedi-Arabië, 23 april 2012, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/04/24/kamerbrief-verslag-van-het-bezoek-van-de-mensenrechtenambassadeur-aan-saoedi-arabie.html>
54. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Actieplan Mensenrechtenverdedigers*, 2012, pagina 3, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers.html>
55. Tweede Kamer, Vragen van het lid Ten Broeke aan de minister van Veiligheid en Justitie, bij afwezigheid van de minister van Buitenlandse Zaken, over de arrestatie van de Saudische blogger Hamza Kashgari in Maleisië en de (mogelijke) betrokkenheid van Interpol bij deze arrestatie op verzoek van Saudi-Arabisch autoriteiten, 14 februari 2012, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/handelingen/TK/2011-2012/53/h-tk-20112012-53-4?resultIndex=3&sorttype=1&sortorder=4>
56. Rosenthal verontrust over lot Saoedische journalist Hamza Khasgari, 12 februari 2012, via <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/02/12/rosenthal-verontrust-over-lot-saoedische-journalist-hamza-khasgari.html>
57. Amnesty International, *Saudi Arabia: 2013 Promises To Be A Dark Year For Freedom Of Expression And Of Association*, 2013, via <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/015/2013/en/0927befd-6d71-4044-99fb-f3d37cafc87d/mde230152013en.html>
58. Tweede Kamer, Verslag van een Algemeen Overleg - Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten

- ten, 15 mei 2013, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32623-93.html>
59. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beantwoording Kamervragen van de leden Van Bommel, Bonis en Ten Broeke over de detentie van Abdulkareem Yousef al-Khoder in Saudi-Arabië, 28 mei 2013, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/05/28/beantwoording-kamervragen-van-de-leden-van-bommel-bonis-en-ten-broeke-over-de-detentie-van-abdulkareem-yousef-al-khoder-in-saudi-arabie.html>
 60. Amnesty International, *Urgent action: Human rights defender sentenced to prison*, 28 juni 2013, via: www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/022/2013/en/61eb8e71-2941-401e-b801-6b7d5ea58af4/mde230222013en.html
 61. Amnesty International, *Urgent action: Saudi Arabia: Outspoken human rights defender sentenced: Mikhail bin Daham al-Shammari*, 3 juli 2013, via <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE23/023/2013/en/c82dbab7-9268-4234-a62f-51ef45074566/mde230232013en.html>
 62. Amnesty International, *Saudi Arabia: Seven years in prison and 600 lashes for online forum founder*, 31 juli 2013, via <http://www.amnesty.nl/nieuwsporaal/pers/saudi-arabia-seven-years-in-prison-and-600-lashes-online-forum-founder>
 63. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2011*, pagina 45, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/03/12/mensenrechtenrapportage-2011.html>. De mensenrechtenrapportage uit 2012 geeft geen overzicht van uitgaven per land uit het Mensenrechtenfonds.
 64. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 2013, pagina 4, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/videos/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
 65. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2011*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/03/12/mensenrechtenrapportage-2011.html>
 66. Ambassador Steeghs' letter to the Shura Council, 25 maart 2013, via <http://egypt.nlembassy.org/news/2013/03/letter-concerning-ngo-legislation.html>
 67. EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 5 juni 2013, via www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137390.pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 12 mei 2013, via www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137073.pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 7 april 2013, via www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/136667.pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 13 maart 2013, via http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-221_en.htm; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 5 december 2012, via www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/134065.pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 26 november 2011, via www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/126369.pdf
 68. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2012*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/04/08/mensenrechtenrapportage-2012.html>
 69. EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 31 januari 2013, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135125.pdf
 70. EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 13 februari 2012, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/127958.pdf
 71. EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 31 januari 2012, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/127750.pdf
 72. EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 5 september 2012, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/132269.pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 16 augustus 2012, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/132189.pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 17 april 2012, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/cfsp/129559.pdf; En over andere rechtszaken: EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 30 september 2011, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/124857.

- pdf; EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 31 augustus 2011, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/124480.pdf
73. EU-Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken Ashton, 28 augustus 2013, via http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/cfsp/138625.pdf
74. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) en van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2013, 7 juni 2013, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33400-V-138.html>
75. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Vragen van het lid Omtzigt (CDA) aan de minister van Buitenlandse Zaken over persvrijheid in Turkije en de verklaring van de Unie van Turkse Journalisten (TGS) en Antwoord van minister Timmermans, 8 augustus 2013, via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20122013-2933.html>
76. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2011*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/03/12/mensenrechtenrapportage-2011.html>
77. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2012*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/04/08/mensenrechtenrapportage-2012.htm>
78. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2011*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/03/12/mensenrechtenrapportage-2011.html>
79. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2012*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/04/08/mensenrechtenrapportage-2012.html>
80. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Mensenrechtenrapportage 2012*, via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/04/08/mensenrechtenrapportage-2012.html>
81. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beleidsbrief *Respect en recht voor ieder mens*, 2013, pagina 3, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/videos/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens.html>
82. Amnesty International, *Saudi Arabia: Unfulfilled promises: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review*, 2013, via <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE23/018/2013/en>

SAMENVATTING

De Saudische autoriteiten voeren sinds het begin van de opstanden in de Arabische regio een klopjacht op mensenrechtenverdedigers. Tientallen mensenrechtenverdedigers, politieke oppositieleiden en anderen die opriepen tot hervormingen, zijn sinds begin 2011 gevangengezet. Gevangenisstraffen van tien jaar of meer, gevolgd door een even lang reisverbod, zijn geen uitzondering. Terwijl deze mensen niets anders deden dan misstanden in Saudi-Arabië aan de kaak stellen en bijstand verlenen aan slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Van de toch al kleine mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië blijft zo steeds minder over. De Nederlandse regering kijkt daarbij stilzwijgend toe. Daarmee negeert ze haar eigen beleid én laat ze de Saudische mensenrechtenverdedigers in de kou staan.

Het is haast onmogelijk om in Saudi-Arabië op te komen voor de mensenrechten. Organisaties die zich melden bij de autoriteiten krijgen geen vergunning, en wie zich zonder vergunning inzet voor de mensenrechten, wordt vervolgd. Dat was al zo, maar sinds de opstanden in de Arabische regio lijkt het erop dat geen enkele inspanning die de reputatie van de autoriteiten kan schaden meer door de vingers wordt gezien. De methodes die het regime inzet om kritiek te smoren: dreigementen, intimiderende verhoren, het onder druk zetten van familieleden, monitoren van sociale media, eigenzinnige interpretatie van toch al schimmige wetgeving, lange gevangenisstraffen en reisverboden.

Nederland moet zich bekommeren om de mensenrechtensituatie in Saudi-Arabië. Dat is niet alleen in het belang van de burgers in dat land zelf, maar ook van die in de rest van de Arabische regio. Saudi-Arabië speelt een sleutelrol in het Midden-Oosten. Economisch, ideologisch en militair laat het Saudische regime zijn gezag gelden in landen als Egypte, Syrië en Bahrein. Bijvoorbeeld door militaire steun te verlenen bij het onderdrukken van de opstand in Bahrein. Ook in de burgeroorlog in Syrië en de opstand in Egypte speelt Saudi-Arabië op de achtergrond een invloedrijke rol.

Kerntaak van het Nederlands beleid

De Nederlandse overheid windt er in haar beleidsstukken geen doekjes om: bevordering van mensenrechten in het buitenland is een van haar kerntaken. Daarbij belooft zij zich met name in te zetten voor de ondersteuning van mensenrechtenverdedigers. De Arabische regio heeft sinds begin 2011 haar speciale aandacht. Nederland heeft tal van middelen om mensenrechtenverdedigers in andere landen te ondersteunen. De overheid geeft daarbinnen de voorkeur aan openlijke bevordering van de mensenrechten. Alleen, zo staat in het beleid, 'in sommige gevallen kan meer worden bereikt met stille diplomatie'. Maar 'effectiviteit is daarbij altijd de leidraad'. Nederland kan ook samen met andere landen ondersteuning bieden aan mensenrechtenverdedigers. Een land als Nederland, dat de bescherming van mensenrechten ziet als 'morele plicht en rechtsplicht', kan daarin een voortrekkersrol nemen, bijvoorbeeld door binnen de EU aan te dringen op actie. Saudische mensenrechtenverdedigers hebben de steun van de internationale gemeenschap hard nodig. In interviews lieten zij Amnesty weten er sterke behoefte aan te hebben dat buitenlandse regeringen de onderdrukking van de vrijheid van meningsuiting in hun land luid en duidelijk veroordelen.

Nederland voert beleid niet uit

Amnesty International onderzocht wat de Nederlandse overheid sinds begin 2011 heeft gedaan voor de mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië. Welke middelen zette Nederland in om invloed uit te oefenen in een aantal opvallende zaken van onderdrukking van mensenrechtenverdedigers? De repressie nam in de onderzochte periode toe, maar een publieke reactie van de Nederlandse overheid bleef keer op keer uit.

Nederland voert haar eigen beleid voor mensenrechtenverdedigers ten aanzien van Saudi-Arabië niet uit. De Nederlandse overheid maakt slechts minimaal gebruik van de middelen die zij ter beschikking heeft. Zij opereert niet in het openbaar – de eigen nadrukkelijke voorkeur van dat beleid –, maar beperkt zich tot diplomatie achter de schermen. Daar zou wat voor te zeggen zijn, als stille diplomatie in Saudi-Arabië beter werkte. Maar dat blijkt nergens uit; de overheid maakte geen successen bekend. Bovendien heeft de keuze voor enkel gesprekken achter de schermen en het niet leveren van openlijke kritiek een negatief bijeffect: Nederland wekt de indruk de onderdrukking van de vrije meningsuiting in Saudi-Arabië niet zo erg te vinden. Wie zwijgt, stemt immers toe? Voor de buitenwereld lijkt het alsof Nederland het repressieve regime steunt, in plaats van de broodnodige Saudische mensenrechtenbeweging.

Nederland meet met twee maten

De Nederlandse overheid beweert bij de bevordering van de mensenrechten niet met twee maten te meten. In deze inventarisatie is daarom ook gekeken naar de Nederlandse reactie op vergelijkbare mensenrechtenschendingen in andere landen. Opvallend is dat Nederland onder meer in landen als Iran, Egypte en Israël regelmatig wél gebruikmaakt van middelen die zij in het geval van Saudi-Arabië niet inzet. Dat heeft de schijn van een tweematenbeleid, wat Nederland dus juist niet wil voeren.

Door zich niet optimaal voor hen in te zetten, laat de Nederlandse overheid Saudische mensenrechtenverdedigers in de kou staan. Het is hoog tijd dat Nederland zijn eigen beleid voor mensenrechtenverdedigers ook in Saudi-Arabië uitvoert. Stille diplomatie alléén heeft in Saudi-Arabië niet de gewenste resultaten opgeleverd. Het is daarom zaak ook andere methodes te proberen, parallel aan stille diplomatie of in plaats daarvan. Daarmee kan Nederland de mensenrechtenbeweging in Saudi-Arabië helpen overleven.

Amnesty's aanbevelingen

Amnesty International doet de Nederlandse overheid onder meer de volgende aanbevelingen:

- Zorg voor zichtbare erkenning van mensenrechtenverdedigers en hun werk.
- Betrek mensenrechtenverdedigers bij het werk voor de mensenrechten in Saudi-Arabië.
- Bezoek mensenrechtenverdedigers in de gevangenis en woon rechtszaken bij.
- Bied praktische ondersteuning aan mensenrechtenverdedigers.
- Wijs de Saudische autoriteiten op hun plicht mensenrechtenverdedigers te beschermen.

AMNESTY INTERNATIONAL WERKT VOOR MENSENRECHTEN. DIE WAARBORGEN
VRIJHEID, GELIJKHEID EN RECHTVAARDIGHEID. AMNESTY DOET ONDERZOEK,
VOERT ACTIE EN STEUNT VERDEDIGERS VAN MENSENRECHTEN WERELDWIJD.

AMNESTY INTERNATIONAL

Afdeling Nederland

Keizersgracht 177

Postbus 1968

1000 BZ Amsterdam

T (020) 626 44 36

F (020) 624 08 89

E amnesty@amnesty.nl

I www.amnesty.nl

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Foto: In de Al Haier-gevangenis in Riyad zijn vele Saudische mensenrechtenverdedigers opgesloten. © Franco Pagetti/VII